150 LAT POLSKIEGO ZNACZKA POCZTOWEGO

150 years of the Polish postage stamp

lat

150

polskiego znaczka pocztowego

years

150

of the Polish postage stamp

Poczta Polska

Wystawa zbioru filatelistycznego
Pana Zbigniewa Mikulskiego,
zorganizowana przy współpracy z Pocztą Polską S.A.
i Zamkiem Królewskim w Warszawie,

pod honorowym patronatem:

- Jego Ekscelencji Pana Bénédicta de Cerjat,
  Ambasadora Szwajcarii w Polsce,
- Pana Cezarego Grabarczyka, Ministra Infrastruktury,
- Pana Andrzeja Polakowskiego, Prezesa Zarządu
  Poczty Polskiej S.A.,
- Pana prof. dr. hab. Andrzeja Rottermunda,
  Dyrektora Zamku Królewskiego w Warszawie.

Exhibition of Mr Zbigniew Mikulski's philatelic collection
organised in cooperation with Poczta Polska S.A.
and the Royal Castle in Warsaw,

under the honorable auspices of:

- His Excellency Mr Bénédict de Cerjat,
  Ambassador of Switzerland in Poland,
- Mr Cezary Grabarczyk, Minister of Infrastructure,
- Mr Andrzej Polakowski, Chairman of
  the Management Board of Poczta Polska S.A.,
- Mr prof. dr hab. Andrzej Rottermund,
  Director of the Royal Castle in Warsaw.

150 lat polskiego znaczka pocztowego

1 stycznia 1860 r. – wydanie pierwszego polskiego znaczka pocztowego
i dwóch całostek przez pocztę Królestwa Polskiego

150 years of the Polish postage stamp

1 January 1860 – the first issue of the Polish postage stamp
and two postal stationeries by the Post of the Polish Kingdom

Zbigniew Mikulski

Katalog wystawy zbiorów filatelistycznych
Catalogue of philatelic collection exhibition

Zamek Królewski w Warszawie
Royal Castle in Warsaw

Warszawa 2010

Poczta Polska

Koncepcja katalogu, wybór ilustracji i skany zdjęć /
Concept of the catalogue, choice of illustrations & photo scans
Zbigniew Mikulski

Redaktor / Editor
Agnieszka Trząskowska

Współpraca redakcyjna / Editorial cooperation
Agnieszka Dyczkowska

Opracowanie graficzne i projekt okładki / Graphic design & cover
Leszek Harasimowicz

Korekta / Revision
Agnieszka Dyczkowska
Agnieszka Trząskowska

Nadzór nad realizacją / Supervision
Ewa Dobrowolska
Barbara Karoń

Koordynacja projektu / Project coordination
Agnieszka Kłoda-Dębska

Tłumaczenie / Translation
Lidia Iwanowska-Szymańska
Małgorzata Cyganik

Druk i oprawa / Print & binding
Grafix bis

© Copyright by Poczta Polska S.A. 2010

Spis treści

Słowo wstępne Andrzeja Polakowskiego, Prezesa Zarządu Poczty Polskiej S.A. 7
Słowo wstępne Zbigniewa Mikulskiego 8
Zbigniew Mikulski, 150 lat polskiego znaczka pocztowego. 1 stycznia 1860 r. – wydanie pierwszego polskiego znaczka pocztowego i dwóch całostek przez pocztę Królestwa Polskiego. 10
1. Działalność poczty w Królestwie Polskim 12
2.1. Pierwszy polski znaczek pocztowy – projekt graficzny 14
2.2. Druk znaczków pocztowych 15
2.3. Wprowadzenie znaczka do obiegu 20
2.4. Znaczek pocztowy i jego odmiany 22
2.5. Znaczki nieużywane 24
2.6. Stemplowane znaczki pocztowe 26
2.7. Unieważnianie (kasowanie) znaczków pocztowych 30
2.8. Kasowniki Pocztamtu Warszawskiego 30
2.9. Ambulanse pocztowe w transporcie pocztowym 32
2.10. Wycofanie znaczka pocztowego z obiegu 40
3.1. Całostka pocztowa 42
3.2. Unieważnianie (kasowanie) całostek 46
4.1. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie 46
4.2. Wydania całostek Poczty Miejskiej przed 1 stycznia 1860 r. 48
4.3. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie po 1 stycznia 1860 r. 52
Spis ilustracji 56
Bibliografia 59
Podziękowania 60

Contents

Forward of Andrzej Polakowski, Chairman of the Management Board of Poczta Polska S.A. 7
Forward of Zbigniew Mikulski 8
Zbigniew Mikulski, 150 years of the Polish postage stamp. 1 January 1860 – the first issue of the Polish postage stamp and two postal stationeries by the Post of the Polish Kingdom. 10
1. Activity of the Post in the Polish Kingdom 12
2.1. The first Polish postage stamp – graphic design 14
2.2. Print of postage stamps 15
2.3. Introduction of the stamp into circulation 20
2.4. Postage stamp and its varieties 22
2.5. Unused stamps 24
2.6. Cancelled postage stamps 26
2.7. Cancellation (invaliation) of postage stamps 30
2.8. Cancellers of the Warsaw's Pocztamt 30
2.9. Ambulant postal carriages in the postal transport 32
2.10. Obsolescence of the postage stamp 40
3.1. Postal stationery 42
3.2. Cancellation (invaliation) of stationeries 46
4.1. Warsaw's Town Post Stationery 46
4.2. Publications of Town Post stationeries before 1 January 1860 48
4.3. Warsaw's Town Post stationery after 1 January 1860 52
List of illustrations 56
Bibliography 59
Acknowledgements 60

Szanowni Państwo,

W dniu 1 stycznia 2010 r. minęło 150 lat od wprowadzenia do obiegu pierwszego polskiego znaczka pocztowego, który we wszystkich katalogach świata określany jest jako Polska nr 1. *Trzeba pamiętać, że czas i miejsce wydania znaczka, tj. 1 stycznia 1860 r. w Warszawie, były wyjątkowe. Polska pozostawała pod zaborami, a utworzone w 1815 r. podczas Kongresu Wiedeńskiego Królestwo Kongresowe Polskie, mimo autonomii nie było państwem w pełni suwerennym. Wydanie polskiego znaczka miało charakter symboliczny – było znakiem polskości. Dlatego projekt znaczka zawierał w swej treści szczególny nośnik patriotyczny, herb Królestwa Polskiego z 1858 r. z polskim Orłem Białym na czerwonej tarczy (umieszczonym na piersi dwugłowego, czarnego orła carskiego), a także z napisem w języku polskim* Za łót kop: 10.

Podczas tak uroczystego wydarzenia, jakim jest rocznica wydania pierwszego polskiego znaczka pragnę podkreślić ogromne zasługi Pana Zbigniewa Mikulskiego dla polskiej filatelistyki. Wieloletnia działalność naukowa i ekspozycyjna Pana Mikulskiego, wybitnego polskiego filatelisty i eksperta filatelistycznego, w znaczącym stopniu przyczyniła się do rozwoju wiedzy na temat polskich walorów filatelistycznych i działalności pocztowej na ziemiach polskich. Tym cenniejsze, że ta unikatowa, gromadzona przez lata i najznamienitsza na świecie kolekcja polskich walorów filatelistycznych mogła zostać zaprezentowana na Zamku Królewskim w Warszawie. Z kolei trwałym znakiem zaangażowania Poczty Polskiej w to wydarzenie i wynikiem wzajemnej współpracy jest prezentowany katalog, który oprócz interesującego artykułu na temat historii pierwszego polskiego znaczka, zawiera liczne ilustracje wybranych obiektów zbioru kolekcjonera.

Tegoroczny jubileusz jest także czasem podsumowań dotychczasowych wydań znaczków pocztowych emitowanych przez Pocztę Polską S.A. Polska filatelistyka odnosi bowiem wiele sukcesów na świecie. Świadczą o tym liczne nagrody, przyznawane Poczcie Polskiej przez organizatorów prestiżowych konkursów międzynarodowych. Mam nadzieję, że niniejsze wydawnictwo będzie dla Państwa cenną pamiątką tegorocznego jubileuszu i inspiracją dla przyszłych kolekcjonerów.

Andrzej Polakowski
Prezes Zarządu Poczty Polskiej S.A.

Ladies and Gentlemen,

150 years have passed on January 1st, 2010 since the day of the first issue of the Polish postage stamp, called in all catalogues worldwide – Polska nr 1 *[Polish no. 1]. It must be remembered that the time and place of its issue was special; it was 1 January 1860, Warsaw. Poland remained annexed and the Polish Congress Kingdom, established in 1815, not been fully sovereign though it was autonomous. The issue of the Polish stamp was constitued a symbol; it meant Polishness. Therefore, the stamp's design carried a specific patriotic message – the emblem of the Polish Kingdom of 1858 with a Polish White Eagle on a red shield (placed on the chest of a two-headed, black, imperial eagle) and a Polish sign:* Za łót kop: 10. *[trans.* For lot kop: 10*].*

During such a grand ceremony i.e. anniversary of the issue of the first Polish postage stamp, I would like to emphasize the great contribution of Mr Zbigniew Mikulski in the Polish philately. A long-lasting, scientific and exhibition activity of Mr Zbigniew Mikulski, a distinguished Polish philatelist and philatelic expert, made it possible to develop, to great extent, the knowledge about Polish philatelic values and post activities in the Polish land. The ceremony is more extraordinary as this unique, collected for a number of years and the most outstanding collection of the Polish philatelic values in the world, can be presented at the Royal Castle in Warsaw today. To constantly mark the involvement of Poczta Polska in this event, that is moreover based on mutual cooperation, this catalogue, including not only an article about the history of the first Polish postage stamp but also many illustrations of selected items of the collector's collection, is now being presented to you.

This year's jubilee makes also an occasion to sum up the issues of Poczta Polska S.A.'s postage stamps. Polish philately has been frequently appreciated in the world. To prove it one must count the awards given to Poczta Polska by the organizers of some prestigious international contests. I do hope that this issue will be a valuable memory of today's jubilee and that it will become inspiration for future collectors.

Andrzej Polakowski
Chairman of the Management Board of Poczta Polska S.A.

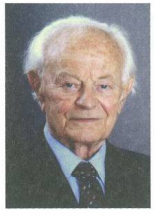

Szanowni Państwo,

Projekt zaprezentowania moich zbiorów, związanych z historią poczty na terenach polskich, powstał już dawno. Przez ostatnich czterdzieści lat regularnie brałem udział w międzynarodowych wystawach filatelistycznych, eksponując część moich zbiorów, za które otrzymywałem najwyższe odznaczenia, lub wystawiając je na zaproszenie organizatorów w Klasach Honorowych.

Decyzję zorganizowania tegorocznej wystawy podjąłem w ubiegłym roku, mając na uwadze rocznicę 150-lecia wprowadzenia do obiegu pierwszego polskiego znaczka pocztowego.

Pragnę dodać, że już przed pięćdziesięciu laty zorganizowałem w Warszawie Międzynarodową Wystawę Filatelistyczną Polska '60, poświęconą 100. rocznicy ukazania się pierwszego polskiego znaczka. Była to jednocześnie pierwsza międzynarodowa wystawa filatelistyczna w Polsce, która zakończyła się ogromnym sukcesem. Ponadto dwadzieścia lat temu część mojego zbioru, związanego ze znaczkiem Polska nr 1, *została również wystawiona w Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu.*

Eksponowany na tegorocznej wystawie zbiór, największy i najbardziej kompletny jaki kiedykolwiek został zebrany przez indywidualnego kolekcjonera, powstał na przestrzeni czterdziestu lat i został zbudowany według planu, jaki założyłem sobie przed laty. Na podstawie znanych zbiorów, publikacji oraz katalogów aukcji filatelistycznych, sporządziłem zestawienie materiałów, które mógłbym sukcesywnie włączać do mojej kolekcji. Moja wieloletnia działalność jako międzynarodowego eksperta polskiej i rosyjskiej filatelistyki, umożliwiała mi kontakty z filatelistami, jak też firmami filatelistycznymi, a szczególnie domami aukcyjnymi, za pośrednictwem których zdobywałem cenne informacje, a w konsekwencji – materiał do mojego zbioru. W niniejszym katalogu prezentuję wybrane walory filatelistyczne, które dotyczą pierwszego polskiego znaczka pocztowego i dwóch całostek wydanych w 1860 r.

Ladies and Gentlemen,

The idea of presenting my collection concerning the history of the post in the Polish territory came to my mind quite a while ago. For the last forty years I have been participating in international philatelic exhibitions, where parts of my collections were exhibited on regular basis, for which I was given the highest prizes. They were also presented at the invitation of the organizers within the honourable category.

It was last year when I decided that this exhibition should be organized, having regard to the 150th anniversary of the introduction of the first Polish postage stamp.

I would like to mention that it was already fifty years ago when I had organized an International Philatelic Exhibition Poland '60 in Warsaw, which was to commemorate the 100th anniversary of the first Polish postage stamp. It was at the same time the first international philatelic exhibition in Poland that appeared to be extremely successful. Moreover, it was twenty years ago when a part of my collection related to the postage stamp Polska nr 1 *[*Poland no. 1*], was presented in the Museum of Post and Telecommunication in Wroclaw.*

The collection exhibited this year is the largest and the most complete collection ever of an individual collector, structured according to a certain plan I made years ago, to which I kept for forty years now. On the basis of some collections, publications and philatelic auctions catalogues I prepared a set of materials that could be consecutively implemented into my collection. It was thank to my long-lasting activity of an international Polish and Russian philately expert that I could make contacts with philatelists and philatelic companies, and in particular auction houses through which I could collect precious information and in consequence materials for my collection. In this catalogue I would like to present some selected philatelic values concerning the first Polish postage stamp and two stationeries issued in 1860.

Kończąc to krótkie wprowadzenie chciałbym podziękować za przyjęcie honorowego patronatu nad wystawą:

- *Jego Ekscelencji Panu Bénédictowi de Cerjat EDA DCB, Ambasadorowi Szwajcarii w Polsce,*
- *Panu Cezaremu Grabarczykowi, Ministrowi Infrastruktury,*
- *Panu Andrzejowi Polakowskiemu, Prezesowi Zarządu Poczty Polskiej S.A.,*
- *Panu prof. dr. hab. Andrzejowi Rottermundowi, Dyrektorowi Zamku Królewskiego w Warszawie.*

Chciałbym również podziękować za pomoc w organizacji wystawy i wydaniu niniejszego katalogu:

- *Panu Andrzejowi Polakowskiemu, Prezesowi Zarządu Poczty Polskiej S.A.,*
- *Panu Tomaszowi Malczewskiemu, Członkowi Zarządu Poczty Polskiej S.A.,*
- *Pani Agnieszce Kłodzie-Dębskiej, Dyrektorowi Biura Promocji i Marketingu Korporacyjnego Centrali Poczty Polskiej S.A., oraz zespołowi Działu Badań i Projektów Korporacyjnych Biura: Pani Ewie Dobrowolskiej, Kierownikowi, a także Paniom Agnieszce Trząskowskiej i Agnieszce Dyczkowskiej, za pomoc i redakcję katalogu wystawy,*
- *Pani Zuzannie Sommerfeld-Mikulski, mojej synowej, za współpracę z Pocztą Polską w moim imieniu oraz dwóm moim kolegom:*
- *Panu Wojciechowi Grabowskiemu oraz Panu Jackowi Kosmale za wielką pomoc, szczególnie techniczną, w organizacji wystawy.*

Zbigniew Mikulski RDP, St. Gallen, Szwajcaria

To sum up this short note, I would like to express my gratitude for the honourable auspices over the exhibition of:

- *His Excellency Mr Bénédict de Cerjat EDA DCB, Ambassador of Switzerland in Poland,*
- *Mr Cezary Grabarczyk, Minister of Infrastructure,*
- *Mr Andrzej Polakowski, Chairman of the Management Board of Poczta Polska S.A.,*
- *Mr prof. dr hab. Andrzej Rottermund, Director of the Royal Castle in Warsaw.*

Moreover, I would like to thank for the help in the exhibition organization and publication of this catalogue to:

- *Mr Andrzej Polakowski, Chairman of the Management Board of Poczta Polska S.A.,*
- *Mr Tomasz Malczewski, Member of the Management Board of Poczta Polska S.A.,*
- *Mrs Agnieszka Kłoda-Dębska, Manager of Promotion and Corporate Marketing Department of Poczta Polska S.A.'s Headquarters, and Employees of Research and Corporate Projects Department:*
- *Mrs Ewa Dobrowolska, Head, and Ms Agnieszka Trząskowska and Agnieszka Dyczkowska for all assistance and edition of this catalogue, Mrs Zuzanna Sommerfeld-Mikulski, my daughter-in-law for all the cooperation with Poczta Polska on my behalf and two colleagues:*
- *Mr Wojciech Grabowski and Mr Jacek Kosmala for their great help in organizing this exhibition especially in technical terms.*

Zbigniew Mikulski RDP, St. Gallen, Switzerland

150 lat polskiego znaczka pocztowego

1 stycznia 1860 r. – wydanie pierwszego polskiego znaczka pocztowego i dwóch całostek przez pocztę Królestwa Polskiego.

W dniu 1 stycznia 2010 r. minęło 150 lat od chwili wprowadzenia do obiegu pierwszego polskiego znaczka pocztowego, tzw. Polski nr 1. W historii pierwszych znaków pocztowych, którą zapoczątkował w 1840 r. słynny angielski znaczek o wartości 1 pensa w kolorze czarnym, z wizerunkiem młodej królowej Wiktorii, polski znaczek pojawił się dopiero dwadzieścia lat później – w 1860 r. W tym czasie, kiedy wiele administracji pocztowych na świecie emitowało swoje pierwsze znaczki pocztowe, Polska pozostawała pod zaborami. Utworzone na mocy postanowień Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. Królestwo Kongresowe Polskie (il. 1), obejmujące zaledwie niewielką część historycznych ziem polskich, faktycznie nie było państwem suwerennym. Systematyczne ograniczanie autonomii Królestwa przez władze carskie doprowadziło do wybuchu powstania listopadowego w 1830 r., a w konsekwencji po jego stłumieniu – do dotkliwych represji, utraty wszelkich przywilejów i ostatecznego wchłonięcia przez Cesarstwo Rosyjskie.

Sytuacja polityczna i gospodarcza Królestwa Kongresowego uległa zmianie dopiero dwadzieścia pięć lat później – po wstąpieniu na tron rosyjski cara Aleksandra II w 1855 r. Innym ważnym czynnikiem była przegrana wojna krymska (1853–56), która zmusiła Rosję do podjęcia reform, tak systemu politycznego, jak i ekonomicznego, niezbędnych dla wzmocnienia gospodarki całego imperium.

150 years of the Polish postage stamp

1 January 1860 – the first issue of the Polish postage stamp and two postal stationeries by the Post of the Polish Kingdom.

On 1 January 2010 it was the 150th anniversary of the first issue of the Polish postage stamp, the so-called Poland No. 1 [Polska nr 1]. In the history of postage stamps, initiated by the famous 1-penny English stamp, which was black and depicted young Queen Victoria, the Polish stamp was introduced only twenty years later, in 1860. At that time, when many of the world's post administrations issued their first editions of national postage stamps, the Polish territory remained annexed. The resolution of the Congress of Vienna in 1815, established the Polish Congress Kingdom (ill. 1), which covered solely a small part of the historical Polish territories, and in fact it was not a sovereign country. Systematic restrictions by the tsarist authorities concerning the autonomy of the Kingdom led to the November Uprising in 1830, and consequently, after it was quelled, to severe repressions, loss of all privileges and eventually to absorption by the Russian Empire.

The political and economic situation of the Congress Kingdom changed only twenty five years later, when Alexander II ascended the Russia's throne in 1855. Another important factor was the defeat in the Crimean War (1853–56), which forced Russia to carry out reforms of its political and economic system to strengthen the economy of the entire empire.

W kwietniu 1856 r. car Aleksander II zniósł stan wojenny w Królestwie i na Litwie. W maju tego roku ogłosił amnestię dla emigracji polskiej z 1831 r., a we wrześniu ułaskawił znaczną część zesłańców na Sybir. Powołano Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, na czele której stanął margrabia Aleksander Wielopolski. Utworzono Radę Stanu i wprowadzono wybory do samorządów lokalnych. W tym czasie powstało też Towarzystwo Rolnicze, które było zapowiedzią reform agrarnych.

Po śmierci w 1856 r. namiestnika Iwana Paskiewicza, władzę w Królestwie przejął książę Michaił Gorczakow, brat księcia Aleksandra Gorczakowa, późniejszego kanclerza rządu carskiego. Książę Gorczakow, w trakcie sprawowania swoich rządów (1856–61), kontynuował działalność reformatorską i w znacznym stopniu przyczynił się do poprawy sytuacji politycznej i gospodarczej w Królestwie Polskim.

In April 1856 tsar Alexander II lifted the martial law within the Kingdom and Lithuania. In May of the same year he announced amnesty for the Polish emigration of 1831, and in September pardoned a vast majority of the Siberia deportees. The State Council was established together with the Government Commission of Religious Beliefs and Public Enlightenment headed by margrave Alexander Wielopolski. Local government elections were introduced and Agricultural Party was established, which constituted an augur of country reforms.

In 1856, after the death of the governor Ivan Paskevich, the reign over the Kingdom was taken by Mikhail Gorchakov, brother of Prince Alexander Gorchakov, future chancellor of the imperial government. Prince Gorchakov during his reign (1856–61) continued the reforms of the country and contributed greatly to the improvement of the political and economic situation in the Polish Kingdom.

1. Działalność poczty w Królestwie Polskim

W Królestwie Polskim organem zarządzającym działalnością pocztową była Dyrekcja Poczt Królestwa Polskiego, która w 1851 r. została przekształcona w XIII Okręg Pocztowy, zależny od Głównego Zarządu Pocztowego Cesarstwa Rosyjskiego w Sankt Petersburgu. Dlatego też, kiedy w 1858 r. wprowadzono do obiegu pierwszy znaczek rosyjski, był on również stosowany w Królestwie Polskim, zaś dochody ze sprzedaży przekazywano do stolicy imperium.

W 1851 r. sieć pocztowa Królestwa Polskiego została dostosowana do wymogów rosyjskich. Wprowadzono trzy rodzaje placówek pocztowych: Pocztamt Warszawski, okręgowe urzędy pocztowe w większych miejscowościach oraz ekspedycje pocztowe. Działalność pocztowa rozwijała się bardzo szybko. Już dziewięć lat później, poza Pocztamtem Warszawskim, na terenie Królestwa Polskiego funkcjonowało 25 urzędów pocztowych oraz 302 ekspedycje pocztowe. Z kolei w dniu 28 stycznia 1858 r., na polecenie Departamentu Pocztowego Zarządu Cesarstwa, na wzór Poczt Miejskich w Sankt Petersburgu i Moskwie, utworzono Pocztę Miejską w Warszawie.

W 1858 r., podczas krótkiego okresu odwilży politycznej, XIII Okręg Pocztowy dostał się pod bezpośrednie zwierzchnictwo namiestnika Michaiła Gorczakowa oraz Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego. Korzystając ze sprzyjającej sytuacji politycznej Zarząd Poczt Królestwa Polskiego postanowił podjąć działania w celu jak najszybszego wprowadzenia do obiegu polskich znaczków pocztowych. Decyzja ta była z jednej

1. Activity of the Post in the Polish Kingdom

The Direction of the Polish Kingdom's Post was the managing body of the Post in the Polish Kingdom and in 1851 it was transformed into the 13th Postal District subordinated to the Main Postal Administration of the Russian Empire in Sankt Petersburg. That is why, when the first Russian stamp was introduced in 1858, it was also used in the Polish Kingdom, and the proceeds from its sales were given to the Russian Empire.

In 1851 the post network of the Polish Kingdom was adjusted to the Russian requirements. Three types of postal institutions were established: Warsaw's Pocztamt, regional post offices in larger cities and postal agencies. The activity of the post developed very quickly. Nine years later, apart from the Warsaw's Pocztamt, in the Polish Kingdom there were 25 post offices and 302 postal agencies. On 28 January 1858, on the recommendation of the Post Department of the Administration of the Russian Empire, the Warsaw Town Post was established based on the model of the post offices in Sankt Petersburg and Moscow.

In 1858, during a short period of political thaw, the 13th Postal District got under the supreme control of the governor Mikhail Gorchakov and the Administrative Council of the Polish Kingdom. The Direction of the Polish Kingdom's Post, taking advantage of the favourable political situation, decided to take actions to immediately introduce the Polish stamps. On the one hand, this decision expressed the patriotic beliefs and aimed

MAPPA
KRÓLESTWA POLSKIEGO
Nakładem Litografii
WŁADYSŁAWA OTTO
Krakowskie Przedmieście № 412
w WARSZAWIE.
1863
MORZE BAŁTYCKIE
Zatoka Gdańska
Zatoka Kurlandzka
KRÓLEWIEC
GDAŃSK
ELBLĄG
Gubernia Warszawska
Radomska
Lubelska
Płocka
Augustowska
1 Dawid Nowosielski
2 Stanisławowski
3 Wiszowski
4 Rawski
5 Łowicki
6 Gostyński
7 Łęczycki
8 Kolecki
9 Kamieński
10 Szerzyński
11 Wieluński
12 Piotrkowski
13 Radomski
14 Sandomierski
15 Opatowski
16 Opoczyński
17 Iłżecki
18 Stopnicki
19 Olkuski
20 Miechowski
21 Lubelski
22 Hrubieszowski
23 Krasnostawski
24 Zamojski
25 Siedlecki
26 Łukowski
27 Biłgoraj
28 Radzyński
29 Płocki
30 Lipnowski
31 Mławski
32 Pruszowski
33 Pułtuski
34 Ostrołęcki
35 Augustowski
36 Łomżyński
37 Sejneński
38 Kolnowski
39 Marjampolski
Objaśnienie Znaków.
MIASTO GUBERNIALNE
Miasto Powiatowe
Miasto
Forteca
Droga żelazna wnętrzna
Droga żelazna wschodnia
Droga bita (Szosa)
Droga zwyczajna.
WARSZAWA
Praga
PŁOCK
Pułtusk
Nowy Dwór
Modlin
Serock
Kalisz
Sieradz
Piotrków
Wieluń
Opoczno
KIELCE
LUBLIN
Kraśnik
Hrubieszów
Zamość
Biłgoraj
Siedlce
Brześć Litewski
Biała
Bełżyce
Bychawa
Łuków
Radzyń
Włocławek
Kutno
Łęczyca
Łódź
Bełchatów
Radomsko
Kozienice
Iłża
Opatów
Sandomierz
Stopnica
Olkusz
Miechów
Chrzanów
Mogilno
Inowrocław
Nieszawa
Lipno
Mława
Ostrołęka
Łomża
Kolno
Augustów
Sejny
Marjampol
Mariampol
Kalwarja
Tykocin
Pułtusk
Pułtusk
Pułtusk

strony wyrazem przekonań patriotycznych i podkreślenia autonomiczności Królestwa, zaś z drugiej wiązała się z koniecznością znalezienia funduszy zasilających Kasę Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu.

2.1. Pierwszy polski znaczek pocztowy – projekt graficzny

Przygotowania do wydania pierwszego polskiego znaczka pocztowego rozpoczęły się już na początku 1859 r. Zarząd Okręgu Pocztowego Królestwa Polskiego zlecił grawerowi Banku Polskiego Janowi Münchheymarowi opracowanie projektów znaczka pocztowego oraz dwóch całostek: o wartości 10 kopiejek za list o wadze 1 łuta i 3 kopiejek dla Poczty Miejskiej w Warszawie. Arkusz projektowy, dawniej w zbiorze Agathona Fabergé oraz moim [przyp. aut.], obecnie znajduje się w Japonii.

Spośród trzech różnych propozycji wybrano projekt oparty na wzorze pierwszego znaczka rosyjskiego. Przedstawiał on herb Królestwa Polskiego z 1858 r. (tj. polskiego Orła Białego na czerwonej tarczy, umieszczonego na piersi dwugłowego czarnego orła carskiego), otoczony polskim napisem *Marka pocztowa*, który ostatecznie został zastąpiony rosyjskim – *10 копъ: за лотъ*. Poniżej tarczy heraldycznej widnieje polski napis *Za łót kop: 10*.

to emphasise the autonomy of the Kingdom, and on the other, it was rooted in the need to raise funds for the Cash of the State Finance Commission and the Treasury.

2.1. The first Polish postage stamp – graphic design

The preparations for the first issue of the Polish stamp began as early as in 1859. The Administration of the Postal District of the Polish Kingdom commissioned the engraver of the Polish Bank, Jan Münchheymar to design the stamp and two postal stationeries: one worth 10 kopecks for letters weighting 1 lot and the second worth 3 kopecks for the Warsaw's Town Post. The design sheet, formerly in Agathon Fabergé's collection and mine [author's note], now can be found in Japan.

From three different designs only the one resembling a pattern of a Russian stamp was chosen. It presented the emblem of the Polish Kingdom of 1858 (a Polish White Eagle on a red shield, placed on the chest of a two-headed, black, imperial eagle), surrounded by a Polish sign *Marka pocztowa* [trans. *the postage stamp*], which eventually was replaced with its Russian equivalent of *10 копъ: за лотъ*. [trans. *For lot kop: 10*.]. Below the heraldic shield lies a Polish inscription *Za łót kop: 10*. [trans. *For lot kop: 10*.].

2.2. Druk znaczków pocztowych

Do produkcji znaczków pocztowych niezbędne było wykonanie form drukowych, tj. formy drukowej pierwotnej w płycie stalowej, będącej odwzorowaniem projektu rysunkowego, a następnie formy drukowej wtórnej w płycie miedzianej, stanowiącej zwielokrotnioną kopię formy drukowej pierwotnej, która służyła do powielania odbitek arkuszy drukowych znaczków pocztowych.

Wykonanie form pierwotnych do druku polskich znaczków powierzono sztycharzowi Banku Polskiego Henrykowi Majerowi, który sporządził dwie formy pierwotne w stali dla rytu wypukłego. Pierwsza przeznaczona była do druku w kolorze czerwonym i zawierała środkową część znaczka oraz kreskowane tło. Druga zaś, do druku w kolorze niebieskim, obejmowała pozostałe elementy znaczka. Wykonanie głębokiego rytu polskiego Orła świadczy o tym, że przygotowywano druk kombinowany – płaski typograficzny z wypukłym tłoczeniem. Z planów tych zrezygnowano i ostatecznie znaczek wydrukowano wyłącznie techniką typograficzną.

Z obu form pierwotnych sporządzono drogą galwaniczną płyty miedziane (tj. formy drukowe wtórne, in. galwanotypy) do druku typograficznego, z których wykonywano arkusze drukowe znaczków pocztowych.

Druk znaczków pocztowych został wykonany na prasie drukarskiej, zaprojektowanej przez warszawskiego mechanika Izraela Staffela. Innowacyjna konstrukcja prasy umożliwiała druk dwukolorowy bez konieczności każdorazowego wyjmowania z niej arkusza papieru.

2.2. Print of postage stamps

For the production of the postage stamps it was necessary to produce print moulds, that is primal print mould in a steel slab, which was a representation of a graphic design, and then a secondary print mould in a copper slab (a multiplied copy of the primal form) to copy the print sheets of postage stamps.

The production of primal forms for the print of Polish stamps was entrusted to the graver of the Polish Bank Henryk Majer, who prepared two primal moulds in steel for relief engraving. The first one was to be printed in red, and contained the central part of the stamp and a lined background. The second one was to be printed in blue and contained the remaining parts of the stamp. Creating a deep engraving of the Polish Eagle suggests that a combined print was prepared – flat typographic with relief pressing. These plans were given up, and the stamp was eventually printed only in the typographic technique.

From both of the primal forms, with the use of electrotyping method, copper slabs were made (that is secondary print forms, so-called galvanotypes), used for the typographic print for the production of print sheets for stamps.

Stamps were produced on a printing press, designed by a Warsaw mechanic, Izrael Staffel. The innovative construction of the printing press enabled two-coloured print without the need to constantly remove the paper sheet from it. However, due to the fact that the paper was previously gummed, the press did not have the necessary pressure, and consequently the Polish Eagle could not be embossed.

Jednak, ze względu na to, iż papier został uprzednio nagumowany, prasa nie miała dostatecznego nacisku, w wyniku czego wytłoczenie polskiego Orła okazało się niemożliwe.

Na zlecenie Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu druk znaczków wykonała Fabryka Stempla w Warszawie na papierze dostarczonym przez fabrykę papieru w Jeziornie. Wydrukowane arkusze były perforowane ząbkowaniem ramkowym. Bolce ząbkowania, niedokładnie oszlifowane i zamocowane, często pozostawiały resztki papieru w otworach perforacyjnych.

Zachowały się dwie próbne odbitki formy pierwotnej dla druku niebieskiego, zawierające ramkę i napisy. Jedna próba na cienkim papierze znajduje się w zbiorach polskich. Druga odbitka w kolorze czarnym, w moim zbiorze [przyp. aut.], została wykonana na grubym szarym papierze i zawiera odręczną adnotację sztycharza: *Odcisk stempla oryginalnego do marek pocztowych przeze mnie dla Kom.[misji] Skarbu Król[estwa] Pols[kiego] dostarczony – wykonany przez p. Henryka Majer[a] Sztycharza Banku Polskiego* (il. 2).

Pierwszy polski znaczek pocztowy drukowany był w latach 1860–65 w kilku nakładach w ilości około trzech milionów sztuk. Różnice w odcieniu barw czerwonej i niebieskiej wynikają z konieczności dodrukowywania znaczków w miarę wyczerpywania się nakładów. Znaczki drukowano w arkuszach po sto sztuk. Każdy arkusz składał się z czterech dwudziestopięcioznaczkowych bloków, rozdzielonych niezadrukowanym paskiem papieru o szerokości 8–9 mm (il. 3).

At the request of the State Finance Commission and the Treasury, the printing was made by the Stamp Factory in Warsaw, on paper delivered by a paper factory in Jeziorno. The printed sheets were made with harrow perforation. Perforated cotter-pins, inaccurately polished and fastened, often left scraps of paper in perforation holes.

Two test prints of the primal form for the blue print have been preserved together with the frame and the inscription. One sample on a thin paper can be found in a Polish collection. The second one, in my personal collection [author's note], is black, on a thick grey paper, with a hand-written note from the graver: *Odcisk stempla oryginalnego do marek pocztowych przeze mnie dla Kom.[misji] Skarbu Król[estwa] Pols[kiego] dostarczony – wykonany przez p. Henryka Majer[a] Sztycharza Banku Polskiego* [trans. *The imprint of the original postmark for the postage stamps, delivered by me to the Commission of the Treasury of the Polish Kingdom, was made by Henryk Majer, the Graver of the Polish Bank*] (ill. 2).

The first Polish postage stamp was printed throughout the years 1860–65 in a few editions of approximately three million pieces. The differences in the shades of red and blue colours are a result of the necessity to reprint as the edition ran out. The stamps were printed in sheets of one hundred pieces. Every sheet consisted of four pads of twenty-five stamps, separated with a non-printed, 8–9 mm wide paper-stripe (ill. 3).

Odcisk
stempla argentowego do marek porto
wyst przeznaczonych dla Urzędu Kas. Pocz.
dostarczony — wykonany przez P. Henryka
Majer Petersburskiego Banku Polskiego

2.

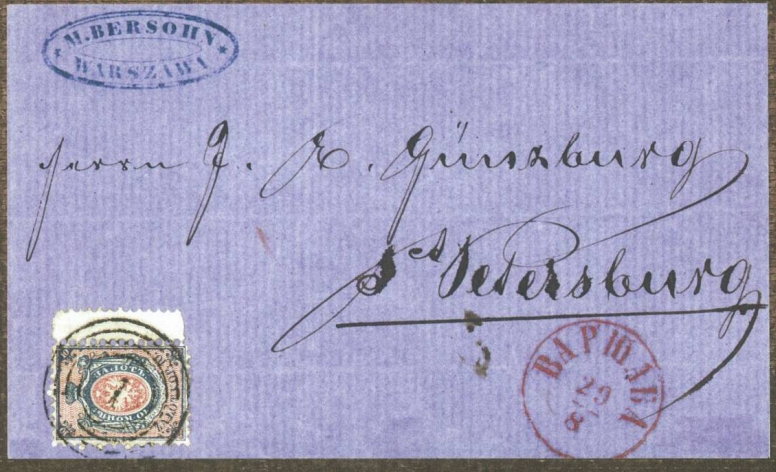

3.

Na listach kasowano je kasownikami numerowymi, zawierającymi liczby od 1 do 332 (oprócz nr 323), umieszczone w czterech kołach współśrodkowych (in. czteroobrączkowych).

c

Przed I wojną światową, wśród pamiątek po Henryku Majerze, odnaleziono dwie płyty miedziane (galwanotypy) dla druku w kolorze czerwonym i niebieskim, z których w 1913 r. Włodzimierz Polański wydrukował kilkanaście pamiątkowych arkusików. Galwanotypy te wraz z odbitkami różnią się jednak w znaczącym stopniu od płyt wykorzystanych do ostatecznego druku znaczków z 1860 r.

Forma pierwotna galwanotypu dla druku w kolorze czerwonym posiadała kreskowane tło, wypełniające całą powierzchnię znaczka (il. 4). Przed sporządzeniem ostatecznej formy druku (z 1860 r.), wszystkie stereotypy zostały poddane korekcie, polegającej na usunięciu wokół tarczy heraldycznej partii kreskowania, tworzącego kształt płaszcza herbowego zwieńczonego koroną (il. 5).

W drugiej formie, dla druku w kolorze niebieskim, również przeprowadzono korektę. Mianowicie usunięto niebieską obwódkę wokół czerwonej tarczy, znajdującą się w środkowej partii znaczka. Zauważalna jest pewna nieregularność wydruku: na trzech pozycjach znaczków w arkuszu niebieska obwódka została usunięta tylko częściowo, dlatego na znaczkach tych znajdują się dwie obwódki: czerwona i częściowo niebieska (il. 6).

On the letters they were cancelled by numeral cancellers, with numbers from 1 to 332 (apart from the number 323), placed in four concentric circles (four--ringed).

c

Before the First World War, among the keepsakes from Henryk Majer, two copper slabs (galvanotypes) for blue and red print were found, from which, in 1913, Włodzimierz Polański printed several commemorative small sheets. However, those galvanotypes, together with the copies, differ considerably from the ones used for the final print in 1860.

The primal form of the galvanotype for red print has a lined background, filling the whole surface of the stamp (ill. 4). Before creating the final form of the print (1860), all stereotypes were submitted for correction to remove the lining from around the shield. The lining had a shape of a heraldic cloak, crowned on the top (ill. 5).

The second form for the blue print was also corrected; namely, the blue frame around the red shield in the middle of the stamp was removed. There is also a visible irregularity of the print: on three positions of the stamps in sheets the blue frame was removed only partially, that is why on these stamps there are two frames: a red and partially blue one (ill. 6).

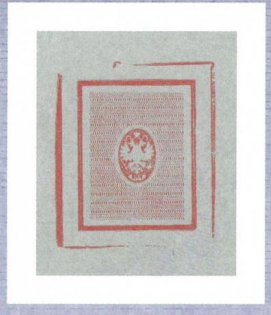

4.

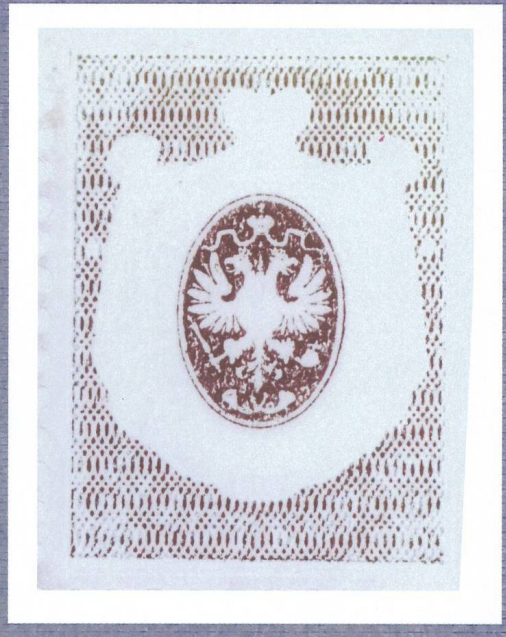

5.

6.

2.3. Wprowadzenie znaczka do obiegu

Pierwszy polski znaczek pocztowy wraz z całostką został wprowadzony do obiegu w dniu 1 stycznia 1860 r., na mocy Cyrkularza Zarządu Pocztowego Królestwa Polskiego nr 13 z dnia 2 (14) grudnia 1859 r. (il. 7). Władze centralne w Sankt Petersburgu, nieuprzedzone wcześniej o tym fakcie, tym samym zmuszone zostały do zaakceptowania decyzji namiestnika Królestwa Cyrkularzem z dnia 16 marca 1860 r.

W Cyrkularzu Zarządu Królestwa Polskiego zawarte były również regulacje dotyczące terminu wykorzystania pozostałych zapasów znaczków rosyjskich, tj. w okresie od 1 stycznia do 1 kwietnia 1860 r. Znaczki polskie wraz z kopertą mogły być stosowane w obrocie wewnętrznym, a także na listach wysyłanych z Królestwa do Rosji i Wielkiego Księstwa Finlandii, natomiast nie miały wartości obiegowej na terenie samej Rosji (il. 8). Można było je wykorzystywać wyłącznie do opłaty za przesyłkę listów zwykłych. Listy polecone i za granicę musiały być opłacane gotówką.

2.3. Introduction of the stamp into circulation

The first Polish postage stamp, together with the stationery, was introduced in 1 January 1860 by virtue of the Circular of the Postal Administration of the Polish Kingdom No. 13 of 2 (14) December 1859 (ill. 7). Sankt Petersburg's central authorities, which were not formerly informed about such fact, were forced to accept the decision of the Kingdom's governor with the Circular dated 16 March 1860.

The Circular of the Kingdom's Administration contained regulations concerning the time limit for making use of the remaining stocks of Russian stamps; namely as of 1 January to 1 April 1860. Polish stamps, together with an envelope could be used in the inner circulation, as well as on letters sent from the Kingdom to the Russian Empire and to the Grand Duchy of Finland, however they did not have any circulatory value in Russia (ill. 8). They could only be used as payment for sending common letters. Registered and letters sent abroad could only be paid in cash.

№ 13. Warszawa d. 24 (12) Grudnia 1859 r.

CYRKULARZ
ZARZĄDU POCZTOWEGO
KRÓLESTWA POLSKIEGO.

I. ROZPORZĄDZENIA OGÓLNE ZARZĄDU OKRĘGU POCZTOWEGO KRÓLESTWA POLSKIEGO.

O sposobie kontrollowania nowych marek pocztowych i kopert stęplowych.

Z powodu przejścia Okręgu Pocztowego Królestwa Polskiego z dniem 20 Sierpnia (1 Września) 1858 r. pod bezpośrednie zwierzchnictwo J. O. Księcia Namiestnika i Rady Administracyjnéj Królestwa, Zarząd tegoż Okręgu odniósł się do Kommissyi Rządowéj Przychodów i Skarbu o zarządzenie przysposobienia kopert stęplowych i marek pocztowych do listów prostych, pocztami przesyłanych, w miejsce takichże kopert i marek dotąd przez Departament Pocztowy dostarczanych.

W skutek tego Kommissya rzeczona, zawiadomiła Zarząd, że wspomnione koperty i marki są już przysposobione; nowe te koperty i marki opatrzone są stęplem z herbem Królestwa.

Po otrzymaniu od Kommissyi Rządowéj Przychodów i Skarbu nowych kopert stęplowych i marek pocztowych, Zarząd Okręgu zamierza takowe wkrótce rozesłać Pocztamtowi Warszawskiemu, Urzędem i Ekspedycyom Pocztowym w Królestwie dla wprowadzenia w użycie z dniem 20 Grudnia (1 Stycznia) 1859/60 roku,

7.

8.

2.4. Znaczek pocztowy i jego odmiany

Pierwszy polski znaczek pocztowy, już od chwili wprowadzenia do obiegu, stał się obiektem kolekcjonerstwa zarówno w kraju, jak i za granicą. Pojawił się we wszystkich katalogach filatelistycznych na świecie. Pomimo, iż państwo polskie nie istniało, to znaczek w publikacjach figurował pod hasłem *Polska*, stając się tym samym symbolem tożsamości narodowej.

Znaczek zwrócił uwagę kolekcjonerów pewnymi specyficznymi różnicami w szczegółach, które powtarzały się w wielu egzemplarzach. Poza wspomnianą wyżej usterką (patrz s. 18) stwierdzono, że na znaczkach tych pojawiają się fragmenty czerwonego tła, których nie usunięto ze środkowej partii stereotypów. Widoczne są również uszkodzenia rysunku matrycy powstałe podczas jej montażu, a także niedoskonałości wynikające z eksploatacji wtórnej formy drukowej.

Do najciekawszych jednak należą uszkodzenia dostrzeżone w pierwszym pionowym rzędzie znaczków w arkuszu, które są typowe dla druku koloru niebieskiego (il. 9). Na czterech znaczkach widoczne jest pęknięcie stereotypów, powstałe podczas montowania formy drukowej (il. 10). Z kolei na dziewięćdziesiątej pierwszej pozycji znaczka w arkuszu widoczne jest uszkodzenie w dolnej partii czerwonego tła, które zostało później wyretuszowane (il. 11).

2.4. Postage stamp and its varieties

The first Polish postage stamp, from the very moment of its introduction, became an objective for collectors not only from the country but also from abroad. It appeared in all philatelic catalogues around the world. Despite the fact that the Polish country did not exist, the stamp was included in publications under the entry *Poland*, and so becoming a symbol of the national identity.

The stamp brought the collector's attention due to some specific differences in details, which were repeated in many copies. Apart from the previously mentioned defect (see pg. 18), it was discovered that some fragments of a red background appeared on those stamps, fragments which were not removed from the central part of the stereotypes. There is also some damage of the outline of the matrix, made during its installation, and some deficiencies resulting from the use of the secondary print form.

However, the most interesting are the damages of the first vertical line of stamps on the sheet, which are typical for the blue print (ill. 9). On four stamps there is a visible crack of the galvanostereotypes, created in the result of installing the print form (ill. 10). Whereas in the ninety-first position of the stamp on the sheet, there is a clear damage of the bottom part of the red background, which was later retouched (ill. 11).

9.

10.

11.

(a) (b)

2.5. Znaczki nieużywane

Do rzadkości należą znaczki, które nie znalazły się w obiegu pocztowym, tj. nieużywane, natomiast wyjątkowym rarytasem kolekcjonerskim są znaczki z oryginalną gumą. Prawdziwa guma w kolorze jasnobrązowym ma pionowe prążkowanie, które było wynikiem ręcznego gumowania za pomocą metalowego wałka obciągniętego suknem.

Zachowało się zaledwie kilka przykładów nieużywanych wielokrotności tego znaczka, a mianowicie fragment arkusza, składającego się z bloku sześcioznaczkowego wraz z parką (il.12), złączone dolnym i prawym brzegiem arkusza oraz fragmentem listwy, który rozdzielał dwa odpowiadające sobie dwudziestopięcioznaczkowe bloki w arkuszu. Innymi tak znacznymi pod względem wielkości nieużywanymi walorami są: czteroznaczkowy blok (il. 13) i parka.

2.5. Unused stamps

Stamps which were not used in the postal circulation belong to the rarity category, however the top-rare stamps are the ones with the original gum. The original light-brown gum is vertically striped due to hand-gumming with the use of metal cylinder covered with woollen cloth.

Only a small number of the unused stamp's copies have been preserved: a fragment of the sheet, consisting of a sheetlet of six stamps together with a pair (ill. 12), joined together with the bottom and right part of the sheet and a part of a border, which divided two corresponding twenty five-stamp sheetlets on the sheet. Other similar, in terms of size, unused values are: a four-stamp sheet (ill. 13) and a pair.

12.

13.

2.6. Stemplowane znaczki pocztowe

Podobnie rzadko spotykane są wielokrotności znaczków *Polski nr 1* stemplowanych na przesyłkach listowych, tj. parki i paski trzyznaczkowe. Wynika to z faktu, iż wartość znaczka pozwalała na przesyłkę listu o wadze do 1 łuta, a w latach 60. XIX w. rzadko wysyłano listy o wyższej wadze. Do cięższych przesyłek należała dokumentacja handlowa i administracyjna.

Do wyjątkowych zachowanych wielokrotności znaczków kasowanych *Polski nr 1* należą dwa paski pięcioznaczkowe. Pierwszy znajduje się w moim zbiorze [przyp. aut.] (il. 14). Drugi natomiast, przechowywany w zbiorach wrocławskiego Muzeum Poczty i Telekomunikacji, został wykorzystany przez Pocztę Polską S.A. do wydania w dniu 1 stycznia 2010 r. jubileuszowego bloku z okazji 150. rocznicy wprowadzenia do obiegu pierwszego polskiego znaczka pocztowego (il. 15). Jest to unikatowa frankatura na stronie adresowej listu, na której znajdują się: nierozerwany pionowy pasek pięciu znaczków z marginesami międzysektorowymi wzdłuż górnej i prawej krawędzi paska oraz szósty pojedynczy znaczek. Pasek ten jest szczególnie ciekawy i rzadki ze względu na zachowany margines międzysektorowy, który zwykle był odrywany w chwili naklejania znaczków. Jednocześnie jest on największą zachowaną kasowaną wielokrotnością pierwszego polskiego znaczka użytą w obrocie pocztowym. Znaczki na tym liście, wysłanym z Kalwarii do Banku Polskiego w Warszawie, unieważniono kasownikiem numerowym *23* (Kalwaria).

2.6. Cancelled postage stamps

Other rare types include the copies of the stamps *Poland No. 1*, used on mail, that is pairs and three-stamp strips. It results from the fact that the price of the stamp allowed to send a letter weighting 1 lot, and in the 60s of the 19th century, people seldom sent letters of higher weight. Heavier packages mainly included administrative and trade documents.

To a special category of preserved copies of used stamps of *Poland No. 1* belong two five-stamp strips. The first one is in my collection [author's note] (ill. 14). Whereas the second one from the collection of the Wroclaw's Museum of Post and Telecommunication, was used by Poczta Polska S.A. to publish on 1 January 2010 a jubilee souvenir sheet, on the 150th anniversary of the introduction of the first Polish postage stamp into circulation (ill. 15). It is on the original franking on the address side of a letter, where we can find: vertically striped five stamps not yet ripped off with cross-sector margins along the upper and right border of the strip, and the sixth single stamp. This strip is particularly interesting and rare precisely because of the preserved cross-sector margin, which most often was ripped off at the moment of sticking the stamps. At the same time, it is the largest preserved cancelled copy of the first Polish stamp, used in the postal circulation. Stamps on this letter, sent from Kalwaria to the Polish Bank in Warsaw, were cancelled with the numeral canceller *23* (Kalwaria).

14.

15. 150 lat polskiego znaczka pocztowego KOPERTA Z MPiT WE WROCŁAWIU

Wśród pozostałych wielokrotności kasowanych *Polski nr 1* znane są również trzy paski po cztery znaczki (il. 16) oraz jedenaście pasków po trzy znaczki (il. 17–19). Z dawnego zbioru W. Rachmanowa pochodzą m.in.: list z czworoblokiem oraz trzy listy opłacone czterema znaczkami. Ponadto znanych jest osiem listów ofrankowanych paskami trzyznaczkowymi lub trzema pojedynczymi znaczkami (il. 20, 21).

Among the other copies of the cancelled *Poland No. 1* are also three strips of four stamps (ill. 16), and eleven strips of three stamps (ill. 17–19). From the old collection of W. Rochmanov also includes: a letter with a four-stamp block and three letters paid with four stamps. There are also eight known letters which were franked with three--stamp strips (ill. 20, 21).

16.

17.

18.

19.

Herrn
Commerzienrath & Administrator
Herman Epstein
Warschau

20.

3 talary
ПЛАТЕКЪ
PLATEK
9/2
Wielmożnym Szadkowski
w Warszawie
Komisarzu przy Sądzie Appelacyjnym
Królestwa Polskiego
w Warszawie
Ulica de Jerusalem
Franco

21.

2.7. Unieważnianie (kasowanie) znaczków pocztowych

Zgodnie z Zarządzeniem Głównego Zarządu Pocztowego Cesarstwa Rosyjskiego z dnia 27 marca 1858 r. znaczki były unieważniane czteroobrączkowym stemplem numerowym, odpowiadającym numerowi danej jednostki pocztowej.

Kasowniki numerowe wykonywane były przez okręgowe urzędy pocztowe z przeznaczeniem dla podległych im ekspedycji. Stąd wynikają różnice w wielkości cyfr umieszczonych w wewnętrznym okręgu (5–8 mm). Niektóre urzędy posługiwały się dodatkowymi kasownikami, które również cechuje zróżnicowanie wielkości numerów, np. Złotoryja nr 287. Znana jest też praktyka kasowania znaczków za pomocą miejscowników, stosowana w kilkunastu miejscowościach w Królestwie (il. 22).

Zgodnie z przepisami pocztowymi do kasowników używano czarnego tuszu. Jednak ze względu na braki w zaopatrzeniu sporadycznie zdarzało się, że stosowano tusze w kolorach: zielonym, niebieskim i czerwonym.

2.8. Kasowniki Pocztamtu Warszawskiego

Do 1864 r. w urzędzie Pocztamtu Warszawskiego znaczki pocztowe były unieważniane czteroobrączkowym kasownikiem z numerem 1 (il. 23). W 1864 r. wprowadzono do obiegu dwa nowe typy kasowników, składające się z czterech kwadratów o wewnętrznym wymiarze pola 8 x 8 mm i 8 x 9 mm (il. 24). Pod koniec 1864 r. do obiegu weszły kolejne dwa nowe kasowniki, złożone z sześciu kwadratów o wymiarach: 20 x 20 mm lub 23 x 23 mm (il. 25).

2.7. Cancellation of postage stamps

Pursuant to the Regulation of the Main Postal Administration of the Russian Empire of 27 March 1858 the stamps were invalidated with the use of four-ringed numeral canceller, corresponding to a given post unit.

Numeral cancellers were made by regional post offices for the purpose of the subordinated agencies. This caused the differences in the size of numbers in the inner ring (5–8 mm). Some post offices used additional numeral cancellers, which also differed in terms of the size of the numbers, for example Złotoryja No. 287. There is also a technique of invalidating the stamps with the use of town postmarks, which was used in several cities in the Kingdom (ill. 22).

In conformity with the postal rules, cancellers could only have black ink, yet due to shortage of supplies, occasionally blue, green and red inks were also in use.

2.8. Cancellers of the Warsaw's Pocztamt

Until 1864 in the office of Warsaw's Pocztamt the stamps were invalidated (cancelled) with the use of a four-ringed canceller marked with number 1 (ill. 23). In 1864 two new types of cancellers were introduced, they consisted of four squares, each one of the size of 8 x 8 mm and 8 x 9 mm (ill. 24). At the end of 1864 other two cancellers were introduced which consisted of six squares, each of the size of 20 x 20 mm or 23 x 23 mm (ill. 25).

22.

M. RUBINSTEIN
VARSOVIE
Zucker Raffinerie
Elżbietow
via: Sokietow

23.

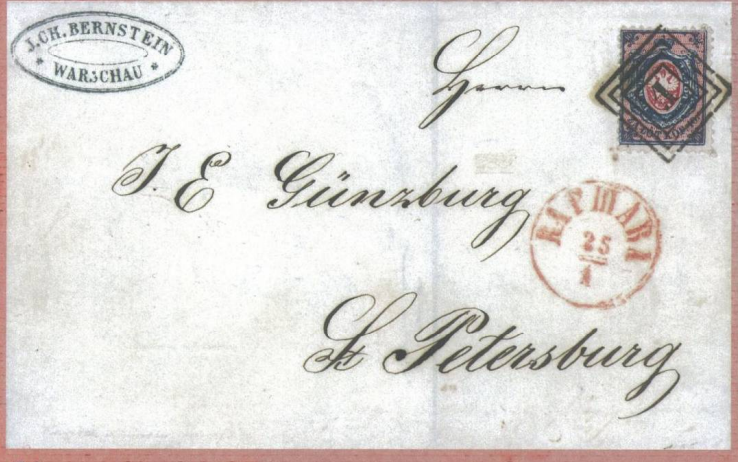
J. CH. BERNSTEIN
WARSCHAU
J. E. Günzburg
St Petersburg

24.

SPORTNER
WARSCHAU
von J. E. Günzburg
St Petersburg

25.

2.9. Ambulanse pocztowe w transporcie pocztowym

Uruchomienie linii kolejowych: Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej (1845), Kolei Warszawsko–Bydgoskiej (1862) oraz Kolei Warszawsko–Petersburskiej (1862), umożliwiło przewożenie korespondencji w wagonach pocztowych. Ambulanse pocztowe zostały zaopatrzone w kasowniki oraz stemple z oznaczeniem numeru ambulansu. Od 1859 r. na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie działała placówka pocztowa, przyjmująca korespondencję przeznaczoną do wysyłki koleją. Przesyłki oznaczane były stemplem z napisem *Ekspedycya Poczt w Wagonie* (il. 26).

W 1864 r. na dworcu warszawskim utworzono ekspedycję pocztową, która posługiwała się miejscownikiem z napisem *Ekspedycya Poczt / Dworzec Warszawa*, zaś znaczki kasowano czteroobrączkowym stemplem oznaczonym literami *B.W.* [dworzec obsługujący linię bydgoską i wiedeńską] (il. 27).

Usługi pocztowe realizowano również podczas postojów ambulansów na stacjach kolejowych. Klienci mieli wówczas możliwość wrzucania listów do skrzynek pocztowych, umieszczanych na zewnętrznej ścianie wagonu pocztowego. Przesyłki te oznaczano odręczną adnotacją miejsca ich przyjęcia oraz datą nadania, zaś znaczki najczęściej unieważniano przez skreślenie (il. 28).

2.9. Ambulant postal carriages in the postal transport

Railway lines start-up: The Warsaw Vienna Railway (1845), The Warsaw–Bydgoszcz Railway (1862), and The Warsaw–Petersburg Railway (1862), enabled the transport of mail in railway cars. The ambulant postal carriages were equipped with cancellers and postmarks with a number of a given ambulant postal carriage. As of 1859, on Viennese Railway Station in Warsaw operated a post office which accepted mail for railway transport. Parcels were labelled with a stamp reading *Eskpedycya Poczt w Wagonie* [trans. *the Postal Agency in the Carriage*] (ill. 26).

In 1864 a postal agency was established at the Warsaw's railway station, using a town postmark with the sign *Ekspedycya Poczt / Dworzec Warszawa* [trans. *the Postal Agency / the Warsaw Railway Station*], and the stamps were cancelled with a four-ringed canceller with letters *B.W.* [the railway station working for the Bydgoszcz route and the Vienna route] (ill. 27).

Postal services were also given during the ambulant postal carriage's stay at railway stations. The clients, then, could put their letters in mailboxes, placed on the outer side of the railway cars. The packages were labelled with a note concerning the place of their admission and the date of their dispatching. The stamps were most often cancelled by crossing them out (ill. 28).

Warsz. 18/11
Wilno
Wiktorya Kowińska
przez Skierniewice
do Dębowéy góry
EKSPEDYCYA POCZTOWA
18
11

26.

b. pilnie
na koszt
EKSPEDYCYA POCZT. DWORZEC WARSZAWA
Stacyja Poraj
w Kuźnicy

27.

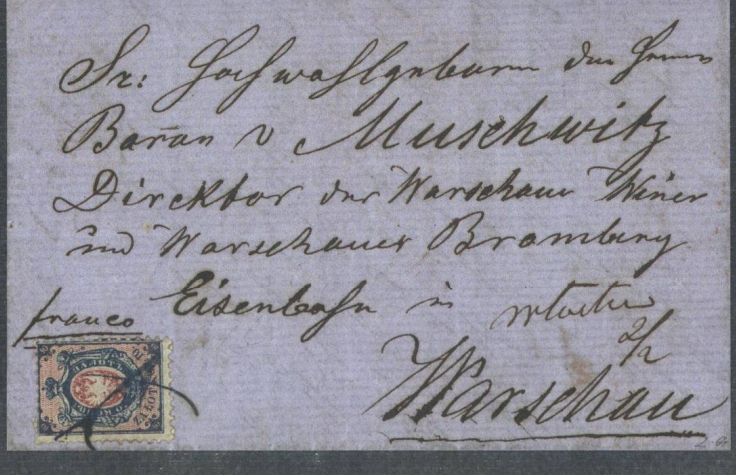
Sr: Hochwohlgeboren dem Herrn
Baron v Muschwitz
Direktor der Warschau Wiener
und Warschauer Bromberg
franco Eisenbahn in Station
Warschau

28.

Listy nadane w placówkach pocztowych i przewożone ambulansami stemplowano numerami, odpowiadającymi numerom danego ambulansu, np. na linii warszawsko–wiedeńskiej – numerami od 1 do 4, natomiast na linii warszawsko–bydgoskiej – od 5 do 8. Znaczki na tych listach unieważniano specjalnymi kasownikami: na linii warszawsko–wiedeńskiej kasownikami czteroobrączowymi z punktem w środku (il. 29), natomiast na linii warszawsko–bydgoskiej – kasownikami czteroobrączkowymi z literami *D.B.* [Droga Bydgoska] (il. 30).

Letters sent from post offices and transported by ambulant postal carriages were used with numbers corresponding to the numbers of a given ambulant postal carriage, for example on the route Warsaw–Vienna with numbers from 1 to 4, and on the route Warsaw–Bydgoszcz from 5 to 8. Stamps on these routes were cancelled with the use of special cancellers: on the route Warsaw–Vienna with four-ringed cancellers with a spot in the middle (ill. 29), whereas on the route Warsaw–Bydgoszcz by four-ringed ones with letters *D.B.* [Droga Bydgoska / trans. the Bydgoszcz Route] (ill. 30).

29.

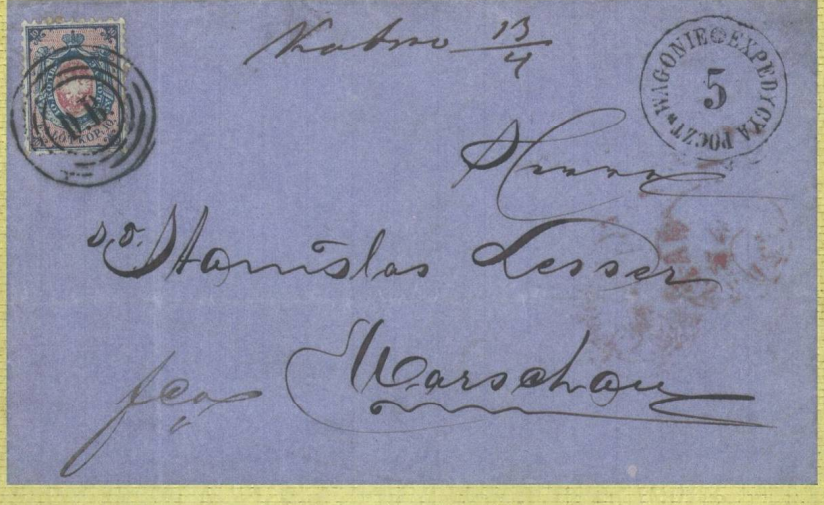
Katow 13/4
5
EXPEDYCJA POCZTOWA WAGONIE
p. Stanislas Lesser
par Varsovie

30.

W październiku 1863 r. na Dworcu Petersburskim w Warszawie otwarto ekspedycję pocztową, która obsługiwała przesyłki pocztowe przewożone linią warszawsko–petersburską. Do stycznia 1864 r., placówka ta stosowała polski miejscownik opatrzony datą według kalendarza gregoriańskiego (il. 31). Miejscownikiem tym kasowano również znaczki pocztowe (il. 32). Z kolei od lutego 1864 r. listy stemplowano polskim miejscownikiem, a znaczki kasowano czteroobrączkowym stemplem z literami *D.P.* [Droga Petersburska] (il. 33).

In October 1863 a postal agency was opened at the Petersburg's Railway Station in Warsaw, which transported packages on the Warsaw–Petersburg route. Until January 1864 this post used a Polish town postmark with a date consistent with the Gregorian calendar (ill. 31). This town postmark was also used to cancel postage stamps (ill. 32). Whereas from February 1864 the letters were stamped with Polish town postmarks, and the stamps were cancelled with a four-ringed canceller with letters *D.P.* [Droga Petersburska / trans. the Petersburg Route] (ill. 33).

31.

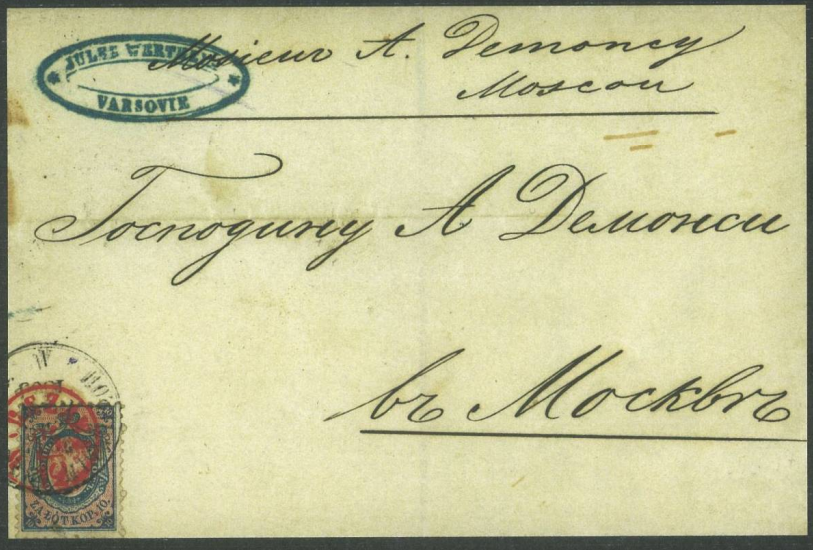
JULES WERTHEIM
VARSOVIE
Monsieur A. Demoncy
Moscou
Господину А Демонси
въ Москвѣ

32.

JULIUS WERTHEIM
WARSCHAU
Herrn
F. E. Günzburg
St. Petersburg

33.

Natomiast listy, które były bezpośrednio przekazywane do ambulansów pocztowych, należących do linii warszawsko–petersburskiej, stemplowano rosyjskim stemplem ambulansowym. tyle że z datą według kalendarza juliańskiego (il. 34).

W 1862 r. otwarto nową linię kolejową z Wilna do Eydtkuhnen w Prusach (obecnie Czernyszewskoje, Obwód Kaliningradzki, Rosja), która została przyłączona do linii warszawsko–petersburskiej. Linia ta częściowo przebiegała przez teren Królestwa Polskiego, dzięki czemu listy wysyłane z ziem Królestwa i adresowane do Rosji, frankowano polskim znaczkiem. Znaczki na tych listach unieważniano rosyjskimi stemplami numerowymi z liczbami: 12, 14, 15 i 16 (il. 35).

Letters which were directly delivered to the ambulant postal carriages (belonging to the Warsaw–Petersburg route) were cancelled with a Russian ambulant postal carriage town postmark, however with a date consistent with the Julian calendar (ill. 34).

In 1862 a new railway line from Vilnius to Eydtkuhnen in Prussia (today – Chernyshevskoye, Kaliningrad District, Russia) was opened, this line was connected with the Warsaw–Petersburg route. This railway line ran partially through the territory of the Polish Kingdom, and consequently letters sent from the Kingdom to Russia were franked with Polish stamps. The stamps on such letters were cancelled with Russian cancellers bearing numbers: 12, 14, 15 and 16 (ill. 35).

34.

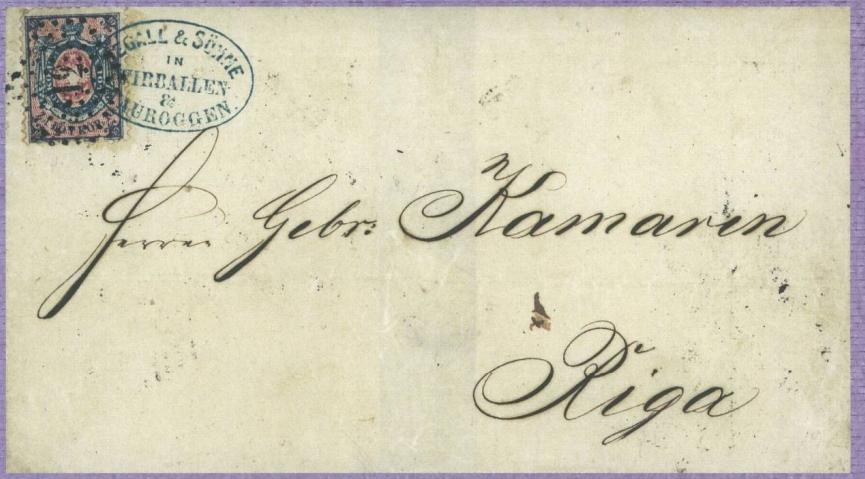
GALL & SÖHNE
IN
PIRBALLEN
&
MUROGGEN.
Herrn Gebr. Kamarin
in
Riga

35.

2.10. Wycofanie znaczka pocztowego z obiegu

Po upadku powstania styczniowego, w wyniku represji, Zarząd Poczt Królestwa Polskiego został podporządkowany Departamentowi Pocztowemu w Sankt Petersburgu. Konsekwencją tych wydarzeń było wydanie rozporządzenia w Cyrkularzu Zarządu Poczt Królestwa Polskiego nr 1 z dnia 22 stycznia (3 lutego) 1865 r., zgodnie z którym w dniu 1(13) kwietnia 1865 r. wycofano z obiegu znaczki polskie i zastąpiono je znaczkami rosyjskimi (il. 36). Pozostałe niesprzedane znaczki w ilości 208 515 sztuk zostały zniszczone.

2.10. Obsolescence of the postage stamp

After the fall of the January Uprising, the Direction of the Polish Kingdom's Post, due to repressions, was subordinated to the Post Department in Sankt Petersburg. As a result of those events, a decree was issued in the Circular of the Kingdom's Administration No. 1 of 22 January (3 February) 1865, where under on 1 (13) April 1865 Polish stamps were made obsolete and replaced with the Russian ones (ill. 36). The remaining unsold stamps, in the number of 208 515, were destroyed.

№ 1. w Warszawie dnia 22 Stycznia / 3 Lutego 1865 roku.

CYRKULARZ

ZARZĄDU POCZT

W KRÓLESTWIE POLSKIÉM.

NAJWYŻSZY ROZKAZ.

O wprowadzeniu w użycie w Królestwie marek pocztowych i kopert stemplowych Cesarstwa, do frankowania korespondencji zwyczajnéj, pocztą przesyłanéj.

Rada Administracyjna Królestwa przez wypis z protokółu jéj posiedzenia z dnia 12/24 Stycznia r. b. Nr 10376, zawiadomiła Zarząd Poczt, że **NAJJAŚNIEJSZY PAN**, po rozpoznaniu protokółu Komitetu do Spraw Królestwa, pod dniem 30 Grudnia / 11 Stycznia 186⁴/₅ r. **Najwyżej** rozkazać raczył:

1. Zaprowadzić w Królestwie Polskiem ustanowione w Cesarstwie Marki pocztowe i koperty Stemplowe, do frankowania korespondencyi zwyczajnej, pocztą przesyłanej.

2. Oznaczyć na dzień 1/13 Kwietnia 1865 r., ostateczny termin usunięcia z użycia istniejących nateraz w Królestwie, oddzielnych marek pocztowych i kopert stemplowych.

Zarząd Poczt przeto, w wykonaniu powyższego **Najwyższego** rozkazu, otrzymawszy z Departamentu Pocztowego w Petersburgu marki pocztowe i koperty stemplowe jedno łutowe, w Cesarstwie ustanowione, takowe zamierza wkrótce przesłać, przy oddzielnem rozporządzeniu, do Pocztamtu Warszawskiego, Urzędów i Expedycyj Pocztowych w Królestwie, w celu wprowadzenia ich

36.

3.1. Całostka pocztowa

Wydaniu pierwszego polskiego znaczka w dniu 1 stycznia 1860 r. towarzyszyło wprowadzenie do obiegu całostki pocztowej. Była to koperta z nadrukowanym znakiem opłaty pocztowej o wartości 10 kopiejek. Podobnie jak znaczek pocztowy, tak i całostka była z jednej strony wyrazem niezależności poczty Królestwa Polskiego od administracji Imperium Rosyjskiego i jego wydawnictw, zaś z drugiej, źródłem jej przychodów.

Zgodnie z decyzją Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu wprowadzono do obiegu jedną formę wydawniczą całostki, tj. o wartości 10 kopiejek dla listów nieprzekraczających wagi 1 łuta. Podobnie jak w przypadku znaczka, koperta wzorowana była na całostkach rosyjskich, które już od 1851 r. znajdowały się w obiegu na terenie Królestwa Polskiego. Jej wartość wynosiła 11 kopiejek, w tym 10 kopiejek to wartość nominalna opłaty pocztowej i 1 kopiejka – koszty produkcji.

Zaprojektowanie znaku opłaty całostki zlecono, tak jak w przypadku pierwszego polskiego znaczka, sztycharzowi Banku Polskiego Janowi Münchheymarowi. Wstępne projekty znaku opłaty znane są z arkusza projektów znaczka pocztowego z 1859 r. Na arkuszu tym widoczne są trzy warianty: dwa z napisami w języku polskim, oraz trzeci zawierający napis dwujęzyczny, w górnej części rosyjski *10 копъ: за лотъ*. a w dolnej polski *Za łót kop: 10*.

3.1. Postal stationery

Together with the first edition of the first Polish stamp on 1 January 1860, postal stationery was introduced into circulation. It was an envelope with a printed postal payment stamp for 10 kopecks. As the stamp, the stationery was on the one hand a symbol of the independence of the Post of the Polish Kingdom from the administration of the Russian Empire and its publishers, and on the other hand a source of income for the Kingdom.

Pursuant to the decision of the State Finance Commission and the Treasury one publishing form of the stationery was put into circulation; it was worth 10 kopecks for a letter not exceeding 1 lot. Like in the case of the stamp, the envelope was to resemble the Russian stationeries, which from 1851 were in circulation in the Kingdom of Poland. It cost in total 11 kopecks, from which 10 kopecks were the nominal value, and 1 kopeck was the cost of production.

Design of the payment stamp of the stationery, as in the case of the first Polish stamp, was commissioned to the graver of the Polish Bank, Jan Münchheymar. The initial designs of the stamp are known from the design sheet of the Polish stamp of 1859. On this sheet three variants can be found: two with Polish inscriptions, and the third, bilingual one; at the top – Russian *10 копъ: за лотъ*., at the bottom – Polish *Za łót kop: 10*.

We wszystkich projektach pojawia się rysunek polskiego Orła Białego na piersi dwugłowego orła rosyjskiego. Ostatecznie wybrano projekt z napisem rosyjsko-polskim.

Wykonanie rytu znaku opłaty całostki w stemplu ze stali zlecono sztycharzowi Banku Polskiego Henrykowi Majerowi, który także przygotował formy druku pierwotnego polskiego znaczka.

Na il. 37 znajduje się próbna odbitka tego stempla wykonana na grubym szarym papierze, świadcząca o niezwykłych umiejętnościach sztycharza. W środkowej części odbitki widoczny jest bardzo wyraźnie kształt polskiego Orła. Próba ta, dawniej w zbiorze Agathona Fabergé, obecnie znajduje się w mojej kolekcji [przyp. aut.].

In all of these designs a picture of the Polish White Eagle on the chest of a Russian, black eagle appears. Eventually, the bilingual design was chosen.

The production of an engraving of the payment stamp of the stationery in a postmark made of steel was commissioned to the graver of the Polish Bank, Henryk Majer, who also prepared the primal print forms for the Polish stamp.

The ill. 37 presents a trial copy of the postmark on thick grey paper, which evidences the graver's artistry. In the central part of the copy there is a visible outline of a Polish Eagle. This copy, formerly belonged to Agathon Fabergé, and now is a part of my collection [author's note].

37.

Papier do produkcji kopert dostarczano z papierni w Jeziornie koło Warszawy. Posiada on znak wodny w postaci szeregu wprasowanych kwadratów o wymiarach 10 x 10 mm i odstępach 5 mm. Do produkcji kopert użyto dwóch rodzajów papieru: papier nieprasowany, z wyraźnie widocznymi kwadratami oraz prasowany, w którym kwadraty są mało widoczne. Koperty produkowano w formacie 148 x 108 mm. Miały spiczasto zakończoną klapę.

W początkowej fazie produkcji, tj. na przełomie 1859 i 1860 r., znak opłaty drukowano na klapie koperty (il. 38). Odbitki są precyzyjne, z wyraźnymi szczegółami rysunku, np. kontury polskiego Orła czy cieniowanie na skrzydłach rosyjskiego orła.

Pod koniec 1860 r. znak opłaty został przeniesiony na stronę adresową koperty i umieszczony w lewym górnym rogu (il. 39). Ta zmiana spowodowała obniżenie jakości i wyrazistości wydruku znaku opłaty, zwłaszcza w porównywanych wyżej rysunkach obydwu orłów. Dodatkowo na odbitce obok litery *T* jest mała kropka.

Z kolei w 1864 r. w napisie wartości nominalnej *10*, nad cyfrą zero, nastąpiło uszkodzenie zewnętrznego okręgu stempla w postaci niewielkiego ubytku.

Podobnie jak znaczki pocztowe, całostki były dopuszczone do obiegu jedynie na terenie Królestwa Polskiego oraz Rosji i Księstwa Finlandii. Nie można było ich stosować do listów poleconych i wartościowych. Nie były też dopuszczone do ruchu zagranicznego.

The paper for production of the envelopes was delivered by the paper mill in Jeziorna, near Warsaw. It has a watermark of a row of ironed squares with the size of 10 x 10 mm with 5 mm intervals. Two kinds of paper were used for the production of the envelopes: non-pressed paper with clearly visible squares, and pressed paper with less visible squares. The envelopes were produced in 148 x 108 mm format, and had a pointed flap.

During the first phase of production, in the turn of 1859–60, the payment stamp was printed on the flap of the envelope (ill. 38). The copies are carefully made, with clear details of the picture, for example clear outline of the Polish Eagle or shading on the Russian eagle's wings.

At the end of 1860, the payment stamp was moved to the address side of the envelope and placed in the upper-left corner (ill. 39). This change resulted in a decrease of quality and sharpness of the payment stamp's print, which can be clearly noticed in previously compared representations of the two eagles. What is more, on the copy, next to the letter *T* a small dot can be seen.

Whereas in 1864, in the sign of the nominal value *10*, above the number zero, there was a small loss in the outer ring of the postmark.

As in the case of the stamps, the stationeries were in circulation only within the Polish Kingdom, Russia and the Grand Duchy of Finland. They could not be used for registered and insured letters, and they were not put in foreign circulation.

Его Высокоблагородію
Викентію Сопоцкому
Маевскому
въ городѣ
Оренбургѣ
въ домѣ Аксакова.
29

38.

Wielmożnemu Panu
Wincentemu
Zwolińskiemu
przez Lublin, Usiług, Rowno
Horbaków
pub. Wołyńska
w Nowostawcach
BAPШABA
7

39.

3.2. Unieważnianie (kasowanie) całostek

Zgodnie z obowiązującymi przepisami znak opłaty na całostkach powinien być unieważniany stemplem numerowym, stosowanym przez pocztę Królestwa od dnia 27 marca 1858 r. Z tego względu, iż znak opłaty nadrukowany był na kopercie, urzędnicy pocztowi nie zawsze widzieli potrzebę unieważniania samego znaku opłaty, kasując całostkę jedynie stemplem nadania. Zdarzało się również, choć rzadko, że znak opłaty był unieważniany odręcznym skreśleniem. Znane są też przypadki kasowania znaku opłaty miejscownikiem nadawczym (il. 40).

Jak wspomniano wyżej, w całostkach przesyłano korespondencję o wadze do 1 łuta. Przekroczenie tej wartości wymagało dopłaty w postaci znaczka pocztowego, czego przykładem jest list o wadze 3 łutów z dopłatą dwoma znaczkami (il. 41). Znana jest także polska całostka, która została wykorzystana po wycofaniu z obiegu polskich walorów, z dodatkową opłatą uiszczoną rosyjskim znaczkiem za 10 kopiejek.

4.1. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie

Trzecim wydawnictwem autonomicznej poczty Królestwa Polskiego była całostka obiegowa stosowana wyłącznie przez Pocztę Miejską w Warszawie. Całostka z nadrukowanym znakiem opłaty za 3 kopiejki została wprowadzona do obiegu w dniu 1 stycznia 1860 r., równocześnie z pierwszym polskim znaczkiem oraz całostką za 10 kopiejek.

3.2. Cancellation (invalidation) of the stationeries

According to the rules in force, the payment stamp on the stationeries should be cancelled with a numeral canceller used by the Kingdom's post from 27 March 1858. Due to the fact that the payment stamp was printed on the envelope, the post officials did not always consider it necessary to cancel the payment stamp, and consequently they cancelled the stationery only with a dispatch postmark. Sometimes, though seldom, the payment stamp was invalidated with a hand cross-out. There are also cases of cancelling the payment stamp with the use of a dispatch town postmark (ill. 40).

As already mentioned above, only correspondence, with the weight not exceeding 1 lot, could be sent in stationery. Exceeding this value resulted in additional payment in the form of a postage stamp, as an example may serve a letter weighting 3 lots with two postage stamps as additional payment (ill. 41). There is also a well known Polish stationery which was used when the Polish values were withdrawn, together with an additional payment in the form of a Russian stamp for 10 kopecks.

4.1. Warsaw's Town Post Stationery

The third publication of the autonomous Post of the Polish Kingdom was circulatory stationery, used exclusively by the Warsaw's Town Post. The stationery, with a printed payment stamp for 3 kopecks, was introduced on 1 January 1860, together with the first Polish stamp and the 10-kopeck stationery.

10 KOP
ZŁOT KOP 10
Wielmożny
Dr Płaskowski
Profesor Szkoły Głównej
w
Warszawie

40.

10 KOP
ZŁOT K
Ex
Pocztowy Panny Alexandrowny
Sabiny
w Opendyprzie
Opendyprzekaz Tydzień

41.

4.2. Wydania całostek Poczty Miejskiej przed 1 stycznia 1860 r.

Poczta Miejska w Warszawie rozpoczęła swoją działalność w 1858 r., stosując w początkowym okresie całostki Poczty Miejskiej z Sankt Petersburga o wartości 6 kopiejek (il. 42).

Ze względu na trudną sytuację ekonomiczną Królestwa, Zarząd Okręgu Pocztowego zwrócił się do Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego z prośbą o zgodę na obniżenie kosztów przesyłki oraz wydanie tymczasowych całostek w cenach: 1,5 kopiejki dla biletów wizytowych i 3 kopiejki dla listów zwykłych. Całostki te były stosowane przez Pocztę Miejską w okresie od 1 stycznia 1859 r. do 1 stycznia 1860 r., tzn. do wprowadzenia do obiegu polskich całostek pocztowych.

Koperty wydano w dwóch formatach: 98 x 57 mm do wizytówek i 140 x 87 mm do listów. Opatrywano je stemplem Kasy Głównej Pocztowej, przy czym na klapach umieszczano dodatkowo podpisy kontrolne urzędników Kasy Głównej: J. Kurmanowicza oraz A. Bobińskiego.

4.2. Publications of Town Post stationeries before 1 January 1860

Warsaw's Town Post began its activity in 1858, firstly by using stationeries of Town Post from Sankt Petersburg of 6-kopeck price (ill. 42).

Due to a difficult economic situation of the Kingdom, the Administration of the Postal District called on the Administration Council of the Polish Kingdom for lowering the prices of parcels and distributing temporary stationeries with prices: 1.5 kopecks for visiting cards and 3 kopecks for common letters. These stationeries were used by the Town Post as of 1 January 1859 till 1 January 1860 when the Polish postal stationeries were introduced.

Envelopes were produced in two formats: 98 x 57 mm for visit cards, and 140 x 87 mm for letters. They were provided with a postmark of the Main Postal Treasury, however, on the flaps additional control inscriptions were made by the Main Treasury officials: J. Kurmanowicz and A. Bobiński.

WARSZAWA
21
II
Wielmożnemu Bożno
~~Ulica Bielańska~~ Nr domu 1094
Marowiecka Dom Starzyńskiego

42.

Do dnia dzisiejszego zachowały się jedynie dwie całostki do wizytówek, które znalazły się w obrocie pocztowym. Pierwsza z nich o zaokrąglonej klapie jest próbą całostki (il. 43). Podpisana na odwrocie przez J. Kurmanowicza i Kostańskiego (zamiast A. Bobińskiego), prawdopodobnie przez przeoczenie znalazła się w obiegu pocztowym w pierwszym dniu jej stosowania, tj. 1 stycznia 1859 r.

Druga całostka ze stemplem z dnia 10 lutego 1859 r. (il. 44), posiada unormowane podpisy kontrolne, tj. J. Kurmanowicza i A. Bobińskiego. Równie rzadko spotyka się kasowane całostki do listów o nominale 3 kopiejek. Zachowało się jedynie dziesięć egzemplarzy.

W związku ze zmianą godła Cesarstwa Rosyjskiego pod koniec 1859 r., Kasa Główna Pocztowa Królestwa Polskiego przygotowała nowe wydanie małej koperty, opatrzone stemplem ze zmienioną już formą graficzną orła. Koperty te nie weszły jednak do obiegu pocztowego i znane są jako nieużywane.

To date, only two stationeries for visit cards which were in circulation have been preserved. First one, with a rounded flap, is a trial stationery (ill. 43), signed on the reverse by J. Kurmanowicz and Kostański (instead of A. Bobiński), which went into circulation probably by mistake on the very first day of its introduction, that is on 1 January 1859.

The second stationery, with a postmark dated 10 February 1859 (ill. 44), has regulated control signatures of J. Kurmanowicz and A. Bobiński. Cancelled stationeries for letters with the value of 3 kopecks are also a rarity. Only ten copies of such stationeries exist.

Due to the change of the Russian Empire's emblem at the end of 1859, the Main Postal Treasury of the Polish Kingdom prepared a new edition of a small envelope, provided with a postmark bearing a new graphic of the eagle. Those envelopes, however, did not go into circulation and are known not to have been used.

Wielmożny
P. Zimmermann
przy ze wszy
ulica Nowolipie
drugi dom na Kom: Sprawiedliwo.
1

43.

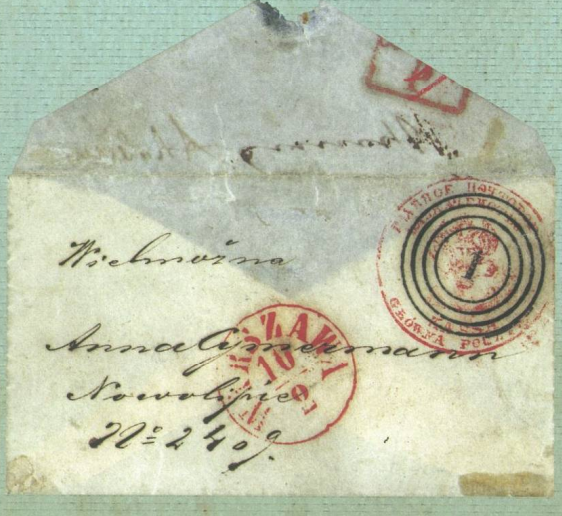
Wielmożna
Anna Zimmermann
Nowolipie
№ 240 j.
1

44.

4.3. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie po 1 stycznia 1860 r.

Projekt stempla znaku opłaty całostki o wartości 3 kopiejek, wzorowany był na rysunkach autorstwa Jana Münchheymara, pochodzących z arkusza wzorów wykorzystanych do projektów pierwszego znaczka i dwóch znaków opłaty całostek pocztowych (zob. s. 14). Projekt przedstawiał wzór znaku opłaty koperty za 5 kopiejek (plus 1 kopiejka – koszty produkcji), a także wzór ze zmienioną wartością opłaty za 3 kopiejki, który ostatecznie został zaakceptowany. Podobnie jak we wcześniejszych realizacjach wygrawerowanie znaku opłaty w stalowym stemplu zlecono Henrykowi Majerowi.

Do produkcji kopert, podobnie jak w całostce za 10 kopiejek, wykorzystywano papier z wytłoczonymi kwadratami. Jej wymiary wynosiły ok. 145 x 80 mm.

Nadruk znaku opłaty odbywał się w dwóch fazach. Początkowo znak opłaty drukowany był na klapie (il. 45), następnie od kwietnia 1860 r. został przeniesiony do lewego górnego rogu strony adresowej (il. 46). W pierwszych partiach wydanych kopert wyraźnie widoczny jest kontur Orła Białego na piersi orła rosyjskiego.

Całostki Poczty Miejskiej były używane w dwóch okresach: od 1 stycznia 1860 r. do kwietnia 1861 r., a następnie w latach 1867–70.

4.3. Warsaw's Town Post stationery after 1 January 1860

The design of the stationery payment stamp worth 3 kopecks followed the drawings of Jan Münchheymar from a pattern sheet used for designs of the first stamp and two payment stamps of postal stationeries (see pg. 14). The design presented a pattern for the envelope payment stamp for 5 kopecks (plus an additional 1 kopeck for the costs of production), as well as a pattern with a changed payment value for 3 kopecks, which was eventually accepted. As in the case of the previous works, the engraving of the payment stamp in a steel postmark was commissioned to Henryk Majer.

As in the case of the stationeries for 10 kopecks, the production of envelopes involved the use of a paper with engraved squares. They were of the size of approximately 145 x 80 mm.

The print of the payment stamp was divided into two phases; firstly, the stamp was printed on the flap (ill. 45), and then, as of April 1860, it was moved to the upper-left corner of the address side (ill. 46). In the first released sets of envelopes there is a clear contour of a White Eagle on the chest of a Russian eagle.

The Town Post stationeries were used in two periods: from 1 January 1860 till April 1861, and then, from 1867 till 1870.

Wielmożnemu panu
Płaskowickiemu
Doktorowi medycyny &c &c
Ordynujące w szpitalu ś. Jana Bożego
przy ul. bonifraterskiej
WARSZAWA

45.

POCZTA MIEJSKA
PAŁAC EKOPERTE KOPERTY
Jaśnie Wielmożna Pani
Ordynice
Ulica Sto Krzyska
We własnym domu naprzeciwko Wieży
Jaśnej
WARSZAWA
20
10

46.

W kwietniu 1861 r. władze carskie wycofały z obiegu całostki pocztowe, kiedy zorientowały się, że Polacy wykorzystywali je do działań niepodległościowych i antyrosyjskich. Listy pozbawione adresu nadawcy i wrzucane bezpośrednio do skrzynek pocztowych uniemożliwiały Rosjanom identyfikację nadawcy, a tym samym ustalenie tożsamości spiskowców.

W 1864 r. po upadku powstania styczniowego Imperium Rosyjskie całkowicie wchłonęło Królestwo Polskie. W 1866 r. Zarząd Pocztowy Królestwa Polskiego, podobnie jak wszystkie inne polskie instytucje, został zlikwidowany i podporządkowany rosyjskiemu Departamentowi Pocztowemu jako Zachodni Okręg Pocztowy.

Powtórne wprowadzenie do obiegu polskich całostek nastąpiło w 1867 r. (il. 47). W tym czasie do opłaty listów przesyłanych za pośrednictwem Poczty Miejskiej, stosowano znaczki rosyjskie o wartości 3 kopiejek. Przykładem jest list z dnia 15 grudnia 1868 r. (il. 48) oraz całostka z dnia 11 listopada 1868 r. (il. 49). Zarówno rosyjski znaczek trzykopiejkowy, jak i znak opłaty całostki, unieważnione zostały rosyjskim stemplem Poczty Miejskiej w Warszawie.

Zbigniew Mikulski RDP, St. Gallen, Szwajcaria
pod redakcją Agnieszki Trząskowskiej, Poczta Polska S.A.

In April 1861, the tsar's authorities withdrew the postal stationeries from circulation, when they noticed the fact that the Polish people were using them for anti-Russian and independence purposes. Letters without the sender's address, which were put directly in the post-boxes rendered it impossible for the Russians to identify conspirators.

In 1864, after the fall of the January Uprising, the Russian Empire totally absorbed the Polish Kingdom. In 1866 the Postal Administration of the Polish Kingdom, alike all other Polish institutions, the Postal Administration of the Polish Kingdom was closed down and subordinated to the West Postal District.

The reintroduction of the Polish stationeries took place in 1867 (ill. 47). At that time, the Russian 3-kopeck stamps served as a payment for sending letters via the Town Post. As an example may serve the letter dated 15 December 1868 (ill. 48), and a stationery of 11 November 1868 (ill. 49). Not only the Russian 3-kopeck stamp, but also the stationery's payment stamp were cancelled by the Russian postmark of the Town Post in Warsaw.

Zbigniew Mikulski RDP, St. Gallen, Switzerland
under the editorial of Agnieszka Trząskowska, Poczta Polska S.A.

Wielmożny
Hr: Jarosyński
Ulica Nowy Świat № 1259
w miejscu

47.

Do
Wielmożnego Pana
Szaniawskiego
№ 472 Mecenasa

48.

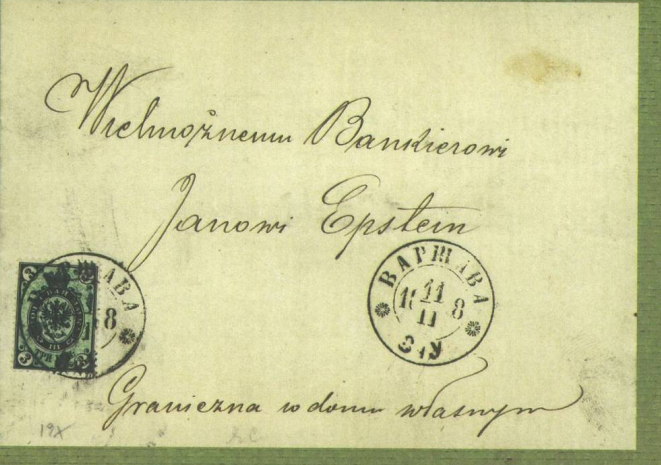
Wielmożnemu Bankierowi
Janowi Epstein
Graniczna w domu własnym

49.

Spis ilustracji

1. *Mappa Królestwa Polskiego*, [wyd.] Nakładem Litografii Władysława Otto, Warszawa 1863 r., Biblioteka Jagiellońska w Krakowie.
2. Odbitka próbna formy pierwotnej dla druku niebieskiego pierwszego polskiego znaczka pocztowego.
3. Polski znaczek pocztowy wraz z fragmentem niezadrukowanego paska międzysektorowego, naklejony na liście wysłanym z Warszawy w dniu 29 sierpnia 1860 r.
4. Odbitka formy pierwotnej dla druku w kolorze czerwonym pierwszego polskiego znaczka pocztowego.
5. Odbitka formy pierwotnej dla druku w kolorze czerwonym pierwszego polskiego znaczka pocztowego po korekcie.
6. Dwa znaczki pocztowe zawierające błędy druku w postaci podwójnych czerwono-niebieskich obwódek wokół czerwonej tarczy.
7. Cyrkularz Zarządu Pocztowego Królestwa Polskiego nr 13 z dnia 2 (14) grudnia 1859 r., wprowadzający do obiegu polski znaczek pocztowy i całostkę pocztową.
8. List wysłany z Sankt Petersburga do Moskwy z naklejonym niekasowanym polskim znaczkiem, który zgodnie z przepisami rosyjskimi nie miał wartości obiegowej w Rosji. Na stronie adresowej znajduje się stempel dopłaty za 10 kopiejek, zaś na odwrocie – adnotacja: *з Варшавской маркой* [tłum. *z warszawskim znaczkiem*].
9. Odbitka formy wtórnej dla druku niebieskiego pierwszego pionowego rzędu w arkuszu drukowym, z widocznymi uszkodzeniami lewej strony ramki.
10. Znaczki pocztowe z widocznymi błędami druku w postaci uszkodzeń galwanotypu, powstałych podczas montowania formy drukowej.
11. Znaczki pocztowe z widocznym uszkodzeniem dolnej partii czerwonego tła (a) i retuszem uszkodzenia (b).
12. Fragment arkusza polskiego znaczka z blokiem sześcioznaczkowym i parką – największa znana wielokrotność nieużywanego znaczka.
13. Nieużywany czteroznaczkowy blok.
14. Pasek pięcioznaczkowy unieważniony kasownikiem nr 102 ekspedycji pocztowej w Zwierzyńcu. Drugi znaczek od lewej zawiera odmianę błędu druku z kropką po napisie *kop: 10*.
15. *150 lat polskiego znaczka pocztowego*, znaczek pocztowy w bloku, proj. M. Jędrysik, Poczta Polska S.A., Warszawa 2010.
16. Pasek czteroznaczkowy z uszkodzeniami lewego brzegu niebieskiej ramki (pozycje znaczków w arkuszu drukowym: 11–21–31–41), unieważniony kasownikiem nr 102 ekspedycji pocztowej w Zwierzyńcu (zob. il. 9).
17. Pasek trzyznaczkowy unieważniony kasownikiem nr 105 ekspedycji pocztowej w Biłgoraju.
18. Pasek trzyznaczkowy unieważniony kasownikiem nr 102 ekspedycji pocztowej w Zwierzyńcu. Trzeci znaczek od dołu (pozycja znaczka w arkuszu drukowym: 42) zawiera odmianę błędu druku z kreską zamiast dwukropka po napisie *kop*.
19. Pasek trzyznaczkowy unieważniony kasownikiem nr 102 ekspedycji pocztowej w Zwierzyńcu. Pozycje znaczków w arkuszu drukowym: 51–53. Znaczek z pozycji 51 zawiera odmianę błędu druku z białą plamką w górnej partii, zaś znaczek z pozycji 53, z uszkodzoną literą *k*.
20. List wysłany ze Skierniewic do Warszawy (1860 r.), opłacony trzema znaczkami i unieważniony kasownikiem nr 211 ekspedycji pocztowej w Skierniewicach. Na znaczkach widoczne są znaczne ubytki niebieskiej farby.

List of illustrations

1. *Mappa Królestwa Polskiego* [trans. *Map of the Kingdom of Poland*], [ed.] Nakładem Litografii Władysława Otto, Warsaw 1863, the Jagiellonian Library in Krakow.
2. Test print of the primal form for the blue print of the first Polish postage stamp.
3. Polish postage stamp with a fragment of an unprinted, cross-sectoral stripe, stuck on a letter sent from Warsaw on 29 August 1860.
4. Print of the primal form for the red print of the first Polish postage stamp.
5. Print of the primal form for the red print of the first Polish postage stamp after correction.
6. Two postage stamps with print errors in the form of double red and blue borders around the red shield.
7. The Circular of the Postal Administration of the Polish Kingdom No. 13 of 2 (14) December 1859 introducing the Polish postage stamp and the postal stationery into circulation.
8. Letter sent from Sankt Petersburg to Moscow with a stuck non-cancelled Polish stamp, which according to the Russian law did not have any circulatory value across Russia. On the address side there is a surcharge stamp for 10 kopecks, and on the reverse side there is a note – *з Варшавской маркой* [trans. *with the Warsaw's stamp*].
9. Print of the secondary form for the blue print of the first vertical row in a print sheet, with visible damage on the left side of the frame.
10. Postage stamps with printing errors – galvanotypes were damaged as a result of installing the print form.
11. Postage stamps with visible damage of the bottom part of the red background (a), and the retouch of the damage (b).
12. Fragment of a Polish stamp sheet with sheetlet of six stamps and a pair – the largest known copy of the unused stamp.
13. Unused sheetlet of four stamps.
14. Five-stamp strip cancelled with a No. 102 canceller of the Zwierzyniec's post agency. The second stamp contains an error of print in a form of a dot after *kop: 10*.
15. *150 lat polskiego znaczka pocztowego* [trans. *150 years of the Polish postage stamp*], postage stamp in a sheetlet, M. Jędrysik's design, Poczta Polska S.A., Warsaw 2010.
16. Four-stamp strip with damages of the left side of the frame (positions of stamps in the sheetlet: 11–21–31–41), cancelled with No. 102 canceller of the Zwierzyniec's post agency (see ill. 9).
17. Three-stamp strip cancelled with No. 105 canceller of the Biłgoraj's post agency.
18. Three-stamp strip cancelled with No. 102 canceller of the Zwierzyniec's post agency. Third stamp from the bottom (position of the stamp in the sheetlet: 42) contains an error of print: a dash instead of a colon after the word *kop*.
19. Three-stamp strip cancelled with No. 102 canceller of the Zwierzyniec's post agency. Positions of the stamps in the sheetlet: 51–53. The stamp in the 51 position contains an error of print; a white spot in the upper part, whereas the stamp in the 53 position has a damaged letter *k*.
20. Letter sent from Skierniewice to Warsaw (1860), paid with three stamps and cancelled with No. 211 canceller of the Skierniewice's post agency. There are visible losses in blue paint on the stamps.

21. List wysłany z Piątku do Warszawy, opłacony trzema znaczkami i unieważniony kasownikiem nr 217 ekspedycji pocztowej w Piątku. Trzeci znaczek od lewej zawiera odmianę błędu druku niebieskiego, tj. uszkodzenia związane z pęknięciem stereotypu (pozycja znaczka w arkuszu drukowym: 40).
22. Polskie znaczki kasowane stemplami nadawczymi, kolejno: Ruda Guzowska, Kibarty i Konin.
23. List wysłany z Warszawy do Elżbietowa (1862 r.), unieważniony kasownikiem czteroobrączkowym nr 1 Pocztamtu Warszawskiego oraz polskim miejscownikiem *Warszawa*.
24. List wysłany z Warszawy do Sankt Petersburga (1864 r.), unieważniony kasownikiem nr 1 Pocztamtu Warszawskiego (złożonym z czterech kwadratów) oraz rosyjskim miejscownikiem *Варшава* (tłum. *Warszawa*).
25. List wysłany z Warszawy do Sankt Petersburga (1865 r.), nadany w Pocztamcie Warszawskim i unieważniony kasownikiem nr 1 (złożonym z sześciu kwadratów), a następnie skasowany polskim miejscownikiem ekspedycji pocztowej na Dworcu Petersburskim [Dworzec Praga].
26. List wysłany z Warszawy do Dębowej Góry, unieważniony kasownikiem czteroobrączkowym z punktem w środku i oznaczony stemplem z napisem *Ekspedycya Poczt w Wagonie*, przesłany ambulansem pocztowym Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej.
27. List wysłany z Warszawy do Kuźnicy, nadany w ekspedycji pocztowej na Dworcu Wiedeńskim [Dworzec Warszawa] i przekazany do ambulansu pocztowego nr 2 Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej.
28. List wysłany z Włocławka do Warszawy, przekazany do ambulansu pocztowego Kolei Warszawsko–Bydgoskiej, podczas postoju pociągu we Włocławku. Znaczek unieważniony przez skreślenie.
29. List wysłany z Radomia do Warszawy, przekazany do ambulansu pocztowego nr 3 Kolei Warszawsko–Wiedeńskiej podczas postoju pociągu w Radomiu. Znaczek unieważniony kasownikiem czteroobrączkowym z punktem w środku.
30. List wysłany z Kutna do Warszawy, przekazany do ambulansu pocztowego nr 5 linii warszawsko–bydgoskiej podczas postoju pociągu w Kutnie.
31. List wysłany z Warszawy do Sankt Petersburga, kasowany polskim miejscownikiem. Nadany w ekspedycji pocztowej na Dworcu Petersburskim, a następnie do rosyjskiego ambulansu pocztowego linii warszawsko–petersburskiej. Widoczna data 25 grudnia.
32. List wysłany z Warszawy do Moskwy. Znaczek kasowany podwójnie, najpierw polskim miejscownikiem w ekspedycji pocztowej na Dworcu Petersburskim, a następnie rosyjskim stemplem ambulansu pocztowego linii warszawsko–petersburskiej.
33. List wysłany z Warszawy do Sankt Petersburga, nadany w ekspedycji pocztowej na Dworcu Petersburskim. Znaczki kasowane nowowprowadzonym czteroobrączkowym stemplem z literami *D.P.* [Droga Petersburska].
34. List wysłany z Warszawy do Sankt Petersburga, bezpośrednio przekazany do ambulansu pocztowego nr 4 linii warszawsko–petersburskiej. Znaczek unieważniony rosyjskim kasownikiem ambulansu nr 4.
35. List wysłany z Wierzbołowa do Rygi, nadany w rosyjskim ambulansie pocztowym na linii z Wierzbołowa do Sankt Petersburga. Polski znaczek pocztowy unieważniony kasownikiem numerowym rosyjskiego ambulansu nr 12.

21. Letter sent from Piątek to Warsaw, paid with three stamps and cancelled with No. 217 canceller of the Piątek's post agency. The third stamp on left contains an error in blue print; damages resulting from cracking of the stereotype (position of the stamp in the sheetlet: 40).
22. Polish postage stamps cancelled with dispatch cancellers, in sequence: Ruda Guzowska, Kibarty and Konin.
23. Letter sent from Warsaw to Elżbietów (1862), cancelled with a No. 1 four-ringed canceller of the Warsaw's Pocztamt and the Polish town postmark *Warszawa* [trans. *Warsaw*].
24. Letter sent from Warsaw to Sankt Petersburg (1864), cancelled with a No. 1 canceller (consisting of four squares) of the Warsaw's Pocztamt and the Russian town postmark *Варшава* [trans. *Warsaw*].
25. Letter sent from Warsaw to Sankt Petersburg (1865), sent from the Warsaw's Pocztamt and cancelled with No. 1 canceller (consisting of six squares), and then cancelled with a Polish town postmark of the Petersburg Railway Station's [Praga Railway Station] post agency.
26. Letter sent from Warsaw to Dębowa Góra, cancelled with four-ringed canceller (with a dot in the middle), and marked with a stamp *Ekspedycya Poczt w Wagonie* [trans. *the Postal Agency in the Carriage*], sent in an ambulant postal carriage of the Warsaw–Vienna Railway.
27. Letter sent from Warsaw to Kuźnica, sent from the Vienna Railway Station's [the Warsaw Railway Station] post agency and delivered to the ambulant postal carriage No. 2 of the Warsaw–Vienna Railway.
28. Letter sent from Włocławek to Warsaw, delivered to the Warsaw–Bydgoszcz Railway's ambulant postal carriage, during the train's stopover in Włocławek. Stamp cancelled by crossing out.
29. Letter sent from Radom to Warsaw, delivered to the Warsaw–Vienna Railway's ambulant postal carriage No. 3, during the train's stopover in Radom. Stamp cancelled with a four-ringed canceller with a dot in the middle.
30. Letter sent from Kutno to Warsaw, delivered to the ambulant postal carriage No. 5 of the Warsaw–Bydgoszcz railway line during the train's stopover in Kutno.
31. Letter sent from Warsaw to Sankt Petersburg, cancelled with a Polish town postmark. Sent from the Petersburg Railway Station's post agency, and then to a Russian ambulant postal carriage of Warsaw–Petersburg's railway line. Noticeable date – 25 December.
32. Letter sent from Warsaw to Moscow. The postage stamp was cancelled twice; firstly with a Polish town postmark in the Petersburg Railway Station's post agency, and then with a Russian stamp of the ambulant postal carriage of Warsaw–Petersburg railway line.
33. Letter sent from Warsaw to Sankt Petersburg, sent from a post agency on the Petersburg Railway Station. Stamps cancelled with a newly introduced four-ringed postmark with letters *D.P.* [Droga Bydgoska / trans. the Bydgoszcz Route].
34. Letter sent from Warsaw to Sankt Petersburg, given directly to the ambulant postal carriage No. 4 of the Warsaw–Petersburg railway line. Postage stamp cancelled with a Russian ambulant postal carriage canceller No. 4.
35. Letter sent from Wierzbołowo to Riga, sent from a Russian ambulant postal carriage on the Wierzbołowo–Sankt Petersburg railway line. Polish postage stamp cancelled with a numeral canceller of the Russian ambulant postal carriage No. 12.

36. Cyrkularz Zarządu Pocztowego Królestwa Polskiego nr 1 z dnia 22 stycznia (3 lutego) 1865 r., wycofujący z obiegu znaczki i całostki polskie, i zastępujący je znaczkami i całostkami rosyjskimi.
37. Próbna odbitka stempla do druku znaku opłaty całostki za 10 kopiejek.
38. Całostka za 10 kopiejek wysłana z Kłomnic do Orenburga w Rosji ze znakiem opłaty na klapie. Znak opłaty skasowany stemplem numerowym 161 ekspedycji pocztowej w Kłomnicach.
39. Całostka za 10 kopiejek wysłana z Warszawy do Nowostawców na Wołyniu. Znak opłaty na stronie adresowej, unieważniony warszawskim kasownikiem nr 1.
40. Całostka za 10 kopiejek wysłana z Płocka do Warszawy. Znak opłaty unieważniony rosyjsko-polskim miejscownikiem urzędu pocztowego w Płocku.
41. Całostka za 10 kopiejek wysłana z Warszawy do Orenburga, z dodatkową opłatą kasowanej parki znaczka polskiego za list o wadze 3 łutów.
42. Całostka Poczty Miejskiej z Sankt Petersburga o wartości 6 kopiejek z 1858 r. stosowana w okresie próbnym przez Pocztę Miejską w Warszawie.
43. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie o wartości 1,5 kopiejki, nadana w dniu 1 stycznia 1859 r., tj. w pierwszym dniu obiegu polskiej całostki.
44. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie o wartości 1,5 kopiejki, nadana w dniu 10 lutego1859 r.
45. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie o wartości 3 kopiejek, ze znakiem opłaty nadrukowanym na klapie, nadana w dniu 26 stycznia 1860 r.
46. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie o wartości 3 kopiejek, ze znakiem opłaty nadrukowanym na stronie adresowej, nadana w dniu 20 października 1860 r.
47. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie o wartości 3 kopiejek, ze znakiem opłaty nadrukowanym na stronie adresowej, wykorzystana po 1867 r.
48. Całostka Poczty Miejskiej w Warszawie o wartości 3 kopiejek, nadana w dniu 15 grudnia 1868 r., unieważniona rosyjskim miejscownikiem z Warszawy.
49. List opłacony rosyjskim znaczkiem za 3 kopiejki, skasowany rosyjskim miejscownikiem w dniu 11 listopada 1868 r., i przesłany za pośrednictwem Poczty Miejskiej w Warszawie.

Reprodukcje walorów filatelistycznych na il. 2–14 oraz 16–49 pochodzą z kolekcji Zbigniewa Mikulskiego.

36. The Circular of the Postal Administration of the Polish Kingdom No. 1 of 22 January (3 February) 1865, obsoleting the Polish stamps and stationeries, and replacing them with Russian ones.
37. Test print of the stamp, for the stationery's payment stamp print for 10 kopecks.
38. Stationery for 10 kopecks sent from Kłomnice to Orenburg in Russia with a payment stamp on the flap. The payment stamp was cancelled with a numeral stamp No. 161 of a post agency in Kłomnice.
39. Stationery for 10 kopecks sent from Warsaw to Nowostawce in Volhynia. Payment stamp on the address side, cancelled with a Warsaw canceller No. 1.
40. Stationery for 10 kopecks sent from Płock to Warsaw. Payment stamp cancelled with a Polish-Russian postmark of a post agency in Płock.
41. Stationery for 10 kopecks sent from Warsaw to Orenburg, with an additional payment of a Polish stamp pair for a letter weighting 3 lots.
42. Stationery of the Sankt Petersburg's Town Post for 6 kopecks (1858), used during a probation period by the Town Post in Warsaw.
43. Stationery of the Warsaw's Town Post for 1.5 kopecks, sent on 1 January 1859, that is on the first day of the Polish stationery's circulation.
44. Stationery of the Warsaw's Town Post for 1.5 kopecks, sent on 10 February 1859.
45. Stationery of the Warsaw's Town Post for 3 kopecks, with a payment stamp on the flap, sent on 26 January 1860.
46. Stationery of the Warsaw's Town Post for 3 kopecks, with a payment stamp on the address side, sent on 20 October 1860.
47. Stationery of the Warsaw's Town Post for 3 kopecks, with a payment stamp on the address side, used after 1867.
48. Stationery of the Warsaw's Town Post for 3 kopecks, sent on 15 December 1868, cancelled with a Russian postmark from Warsaw.
49. Letter paid with a Russian stamp for 3 kopecks, cancelled with a Russian postmark on 11 November 1868 and sent via the Warsaw's Town Post.

Reproduced philatelic items on ill. 2–14 and 16–49 come from Zbigniew Mikulski's collection.

Bibliografia / Bibliography

1. A. Łaszkiewicz, *Znaczki pocztowe i filatelistyka w Polsce* [w:] *400 lat Poczty Polskiej*, Warszawa 1958, s. 365–392.
2. Z. Mikulski, *Pierwszy polski znaczek pocztowy*, „Filatelista", Warszawa 1960, nr 1, s. 5–10.
3. T. Gryżewski, *O rzadkościach znaczka polskiego z 1860 roku*, „Filatelista", Warszawa 1960, nr 1, s. 11–15.
4. A. Śnieżko, *Druk znaczka polskiego z 1860 roku*, „Filatelista", Warszawa 1960, nr 1, s. 15–16.
5. A. Śnieżko, *Zbiory Polska nr 1*, „Filatelista", Warszawa 1960, nr 7, s. 138–139.
6. H. Marczyng, *Rozprawa z 1906 roku o pierwszym polskim znaczku*, tłum. W. Czarnowski, „Filatelista", Warszawa 1960, nr 13, s. 258–259.
7. W. Goszczyński, *Vademecum filatelisty*, Warszawa 1977, s. 114–136.
8. M. Miszczak, *Przyczynek do szczegółowego opisu znaczka „Polska nr 1" z 1860 roku*, „Filatelistyka", Wrocław 2000, nr 1–2, s. 3–16.
9. M. Czernik, *Znaczki pocztowe używane w Królestwie Polskim w latach 1858–1870 w świetle dokumentów*, „Rocznik Muzealny Muzeum Poczty i Telekomunikacji", Wrocław 1989, nr 4, s. 3–37.
10. *Królestwo Polskie 1858–1870. Wystawa ze zbiorów Zbigniewa Mikulskiego*, Informator, Muzeum Poczty i Telekomunikacji, Wrocław 1990.
11. P. Drzewiecki, *Historia poczty polskiej X–XX wiek (w zarysie)* [w:] *Podstawy wiedzy o poczcie i filatelistyce*, Bydgoszcz–Ciechocinek–Warszawa 2008, s. 21–25.
12. Z. Mikulski, *Przed 150. laty wprowadzono do obiegu Pierwszy Polski Znaczek Pocztowy*, „Filatelista", Warszawa 2010, nr 1–3.

Podziękowania

Poczta Polska S.A. serdecznie dziękuje następującym osobom i instytucjom:

- Jego Ekscelencji Panu Ambasadorowi Bénédictowi de Cerjat oraz pracownikom Ambasady Szwajcarii w Polsce,
- Panu Cezaremu Grabarczykowi, Ministrowi Infrastruktury,
- Panu Maciejowi Jankowskiemu, Podsekretarzowi Stanu w Ministerstwie Infrastruktury,
- Panu Dyrektorowi prof. dr. hab. Andrzejowi Rottermundowi i pracownikom Zamku Królewskiego w Warszawie, a zwłaszcza Pani Annie Małeckiej,
- Pani Jadwidze Bartków-Domagale, Dyrektorowi Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu oraz Pani Wicedyrektor Katarzynie Bischof-Rosiak,
- Panu Dyrektorowi prof. dr. hab. Zdzisławowi Pietrzykowi i pracownikom Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, a zwłaszcza Panu dr. Andrzejowi Obrębskiemu, Wicedyrektorowi ds. zbiorów specjalnych i spraw wydawniczych.

Acknowledgments

Poczta Polska S.A. would like to express its deepest gratitude to the following persons and institutions:

- His Excellency Mr Bénédict de Cerjat, Ambassador of Switzerland in Poland and Employees of the Swiss Embassy,
- Mr Cezary Grabarczyk, Minister of Infrastructure,
- Mr Maciej Jankowski, Undersecretary of State in the Ministry of Infrastructure,
- Mr prof. dr hab. Andrzej Rottermund, Director of the Royal Castle in Warsaw and Employees, and especially Mrs Anna Małecka,
- Mrs Jadwiga Bartków-Domagała, Director of the Museum of Post and Telecommunication in Wroclaw and Mrs Katarzyna Bischof-Rosiak, Deputy Director,
- Mr prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, Director of the Jagiellonian Library in Krakow and Employees, and especially Mr dr Andrzej Obrębski, Deputy Director for Special Collections and Publishing.

Poczta Polska S.A.

Biuro Promocji i Marketingu Korporacyjnego, Centrala Poczty Polskiej S.A.
Promotion and Corporate Marketing Department, Poczta Polska S.A. Headquarters
ul. Rakowiecka 26, 00-940 Warszawa
tel. +48 502 019 929, +48 502 019 636, +48 22 656 57 00
www.filatelistyka.poczta-polska.pl
marketing@centrala.poczta-polska.pl

Poczta Polska